

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ
Кафедра податків і фіскальної політики

Конобеєв Ігор Володимирович

**Митна статистика в системі регулювання
зовнішньоекономічної діяльності**

Спеціальність 8.03050801 – Фінанси і кредит

Магістерська програма «Фінанси в системі митних органів»

Студент групи ФМОзм – 51

Конобеєв І.В.

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Герчаківський С.Д.

Дипломну роботу допущено

до захисту

«__» _____ 2014 р.

Завідувач кафедри податків і

фіскальної політики, д.е.н., професор

Крисоватий А. І. _____

РЕЗЮМЕ

Дипломна робота виконана на 126 сторінках. Аналітична частина роботи представлена в 15 рисунках, 8 таблицях, додатках на 19 сторінках. Список використаних джерел налічує 85 одиницю.

Мета дипломного дослідження полягає в розробленні й наданні науково обгрунтованих пропозицій, щодо вдосконалення здійснення та використання даних митної статистики.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають з приводу організаційно-правового забезпечення здійснення державних статистичних спостережень.

Предмет дослідження – організаційно-правові форми, засоби та методи використання статистики в митній справі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що здійснено спробу комплексного аналізу правового регулювання форм, засобів та методів використання статистики в митній справі.

Ключові слова: митна статистика, зовнішня торгівля, експорт, імпорт.

ABSTRACT

Diploma work is executed on 126 pages. Analytical part of work is presented in 15 pictures, 8 tables, additions on 19 pages. The list of the used sources counts a 85 unit. The aim of diploma research consists in development and grant of scientifically reasonable suggestions, in relation to perfection of realization and use of data of custom statistics. A research object is public relations that arise up concerning the providing of realization of state statistical supervisions. The article of research is legal forms, facilities and methods of the use of statistics on custom business. The scientific novelty of the got results consists in that the attempt of complex analysis of the legal adjusting of forms, facilities and methods of the use of statistics is carried out on custom business. Keywords: custom statistics, foreign trade, export, import.

АНОТАЦІЯ

Конобеєв І.В. Митна статистика в системі регулювання зовнішньоекономічної діяльності. – Рукопис. Дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 8.03050801 «Фінанси і кредит», спеціалізація «Фінанси в системі митних органів». ТНЕУ. Тернопіль, 2014.

В дипломній роботі автор дослідив теоретичні аспекти управління зовнішньоекономічною діяльністю, визначив ці поняття, завдання та сферу охоплення даних митної статистики зовнішньої торгівлі, процес і методику формування й використання її даних; охарактеризував особливості та тенденції зовнішньої торгівлі в Україні; проаналізував спеціальну митну статистику на прикладі інформаційних масивів Вінницької митниці Міндоходів; визначив проблемні аспекти митної статистики в Україні та окреслити напрямки її вдосконалення.

ANNOTATION

Konobeev I.V. Custom statistics in the system of adjusting of foreign economic activity. It is Manuscript. Research on the receipt of educationally-qualifying level master's "degree" after speciality 8.03050801 "Finances and credit", specialization "Finances in the system of custom authorities". TNEU. Ternopil, 2014.

In diploma work an author investigated the theoretical aspects of management foreign economic activity, defined a concept, task and sphere of scope of data of custom statistics of foreign trade, process and methodology of forming and use of her data; described features and tendencies of foreign trade in Ukraine; analyzed the special custom statistics on the example of informative arrays of the Vinnitsa custom; defined the problem aspects of custom statistics in Ukraine and to outline directions of her perfection.

Зміст

ВСТУП.....	5
Розділ 1. Теоретико-організаційні засади функціонування митної статистики у сфері ЗЕД.....	9
1.1. Митна статистика: сутність та організаційні особливості.....	19
1.2. Історичні аспекти ведення митної статистики в Україні.....	29
Висновки до розділу 1	
Розділ 2. Прагматизм ведення митної статистики у сфері зовнішньоекономічної діяльності.....	42
2.1. Статистичні дослідження зовнішньої торгівлі та її тенденцій.....	42
2.2. Практика статистичних спостережень у митній сфері.....	51
2.3. Відомчі класифікатори та їх значення для митно-статистичної діяльності.....	63
Висновки до розділу 2	
Розділ 3. Проблемні аспекти та напрямки вдосконалення митної статистики.....	75
3.1 Орієнтири розвитку митної статистики в Україні.....	75
3.2. Розвиток інформаційного обміну у митній службі в контексті удосконалення митної статистики	82
Висновки до розділу 3	
Висновки та пропозиції.....	94
Список використаних джерел	98
Додатки	

Актуальність теми. Статистика має багатовікову історію, ідучи своїм корінням в глибоку давнину. З утворенням перших держав з'явилася необхідність у статистичній практиці, тобто в накопиченні відомостей про наявність земель, кількість прогнозованого та зібраного врожаю, чисельність населення, про його майнове положення - склалися системи державного та адміністративного обліку. Кілька тисячоліть тому такий облік проводився в Стародавньому Китаї, Римі, Греції, Єгипті та Ізраїлі. Про це свідчить, зокрема, й Біблія, де у Четвертій книзі Мойсея «Числа» розповідається про облік чоловічого населення, здатного носити зброю.

Європейське середньовіччя залишило унікальну пам'ятку — «Книгу страшного суду» («Domesday Book»), в якій зведено дані перепису населення Англії (1086 р.) та його майна (включаючи відомості про 240 тис. подвір'їв). Поступово збирання даних про масові суспільні явища набувало регулярного характеру.

В Київській Русі, за свідченням літописів, вже у IX - XI ст. збиралися різного роду відомості про виникнення та розвиток міських поселень, розташованих на водних шляхах, про наявність в них храмів, церков, монастирів, житлових будівель, а також відомості, пов'язані з оподаткуванням. Пізніше, у XV — XVII ст.ст. основним джерелом відомостей про соціально-економічний стан були писні та переписні книги, потім наказне діловодство.

Ефективний соціально-економічний розвиток країни, процеси, що відбуваються у сфері державного управління в різних галузях суспільного життя, пов'язані з необхідністю своєчасного отримання та аналізу повної, достовірної, науково обгрунтованої офіційної статистичної інформації про соціальні, економічні, демографічні, екологічні та інші суспільні явища, що відбуваються в Україні. Важливу роль у цьому процесі відіграє правове регулювання обліку тих товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України. Зазначений вид діяльності спрямований на одержання об'єктивної інформації, яка становить зміст даних митної статистики.

Ведення митної статистики є одним із завдань митних органів, які, реалізуючи митну політику, повинні забезпечувати повний аналіз явищ і процесів, що відбуваються у сфері митної діяльності та безпосередньо пов'язані з обліком митних платежів, експорту й імпорту товарів, показників боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил. Її розвиток повинен бути спрямований на досягнення стратегічних цілей розвитку України та, передусім, на створення умов для підвищення ефективності організаційно-правових основ діяльності системи митних органів, сприяння інформаційно-статистичному забезпеченню реалізації програм соціально-економічного розвитку, виконання міжнародних інформаційних зобов'язань з метою підвищення відкритості української економіки та вдосконалення правових основ її функціонування, більш повної її інтеграції до світового співтовариства відповідно до міжнародних стандартів.

Значення адміністративно-правового регулювання митної статистики зовнішньої торгівлі визначається тією великою роллю, яку відіграє зовнішня торгівля та інші форми економічних зв'язків для більшості країн світу. Поряд із митною статистикою зовнішньої торгівлі існує ще один вид митної статистики – спеціальна митна статистика, що забезпечує систему митних органів України інформацією про їхню діяльність при здійсненні митної справи. Таким чином, питання використання статистики в митній справі є вкрай актуальним і потребує фундаментального наукового дослідження. Цим багато в чому пояснюється нагальна потреба у вивченні адміністративно-правових основ ведення митної статистики у сфері митної діяльності.

Біля витоків формування статистики були англійські економісти Дж. Граунт і У. Петті, в Росії – Д. Журавський і Ю. Янсон. Становлення окремих напрямів статистики на теренах СНД пов'язано з дослідженнями М. Гарне, Ф. Ерісмана, Т. Заславської, Л. Маресси, Й. Пасхавера, М. Птухи, Р. Ривкіної, Н. Римашевської, Ф. Щербини, О. Шкаратана, В. Шляпентоха, А. Чаянова, В. Ядова та ін.

Сучасні проблеми статистики в контексті визначення механізмів реалізації державної соціальної політики стали об'єктом дослідження широкого

кола українських науковців і фахівців, зокрема: О. Амоші, Н. Власенко, О. Власюка, В. Ворони, В. Гейця, А. Колота, І. Курило, Е. Лібанової, О. Макарової, В. Мандибури, О. Новикової, О. Осауленка, О. Палій, М. Папієва, С. Пирожкова, М. Солдатенка та ін.

Методологічним аспектам статистики присвячені праці С. Герасименка, О. Гладуна, А. Головача, А. Єріної, В. Захожая, І. Манцурова, В. Паніотто, Н. Парфенцевої, А. Ревенка, Ю. Саєнка, В. Саріогло, В. Швеця, В. Шишкіна.

Окремі аспекти, які так чи інакше стосуються дослідження митної статистики, висвітлено в працях Є.В. Додіна, С.В. Ківалова, Б.А. Кормича, О.В. Морозова, П.В. Пашко та інших, проте, на наш погляд, недостатньо ґрунтовно та широко, як цього заслуговує цей напрям діяльності митних органів.

Мета дипломного дослідження полягає в розробленні й наданні науково обґрунтованих пропозицій, щодо вдосконалення здійснення та використання даних митної статистики.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- охарактеризувати теоретичні аспекти управління зовнішньоекономічною діяльністю
- дослідити історію розвитку митної статистики в Україні;
- визначити поняття, завдання та сферу охоплення даних митної статистики зовнішньої торгівлі, процес і методика формування й використання її даних;
- дослідити визначення та завдання спеціальної митної статистики;
- охарактеризувати особливості та тенденції зовнішньої торгівлі в Україні;
- проаналізувати спеціальну митну статистику на прикладі інформаційних масивів Вінницької митниці Міндоходів;
- визначити проблемні аспекти митної статистики в Україні та окреслити напрямки її вдосконалення.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають з приводу організаційно-правового забезпечення здійснення державних статистичних спостережень.

Предмет дослідження – організаційно-правові форми, засоби та методи використання статистики в митній справі.

Нормативно-правову базу роботи становлять положення Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства доходів і зборів України, Держмитслужби України, наукові публікації в періодичних виданнях, довідкова література.

Інформаційна база дослідження охоплює матеріали Державної служби статистики України, Вінницької митниці Міндоходів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що здійснено спробу комплексного аналізу правового регулювання форм, засобів та методів використання статистики в митній справі.

Апробація результатів дослідження мала місце на Науково-практичній студентській конференції «Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів», яка відбулася в м. Тернопіль 3 квітня 2014 року.

Виходячи з логіки дослідження, поставленої мети та окреслених завдань, визначено структуру роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

Дипломна робота виконана на 126 сторінках. Аналітична частина роботи представлена в 15 рисунках, 8 таблицях, додатках на 19 сторінках. Список використаних джерел налічує 85 одиницю.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СТАТИСТИКИ У СФЕРІ ЗЕД

1.1. Митна статистика: сутність та організаційні особливості

Чинний Митний кодекс України (МКУ) (ст. 7) визначає, що встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності органів доходів і зборів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики, становлять державну митну справу.

Загалом основні елементи митної справи можна зобразити схематично, як на рис. 1.1.

Рис.1.1. Митна статистика серед елементів митної справи [8]

Відповідно до законодавства державна митна справа здійснюється на основі принципів [8]:

- 1) виключної юрисдикції України на її митній території;
- 2) виключних повноважень органів доходів і зборів України щодо здійснення державної митної справи;
- 3) законності та презумпції невинуватості;
- 4) єдиного порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України;
- 5) спрощення законної торгівлі;
- 6) визнання рівності та правомірності інтересів усіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності;
- 7) додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб;
- 8) заохочення доброчесності;
- 9) гласності та прозорості;
- 10) відповідальності всіх учасників відносин, що регулюються МКУ.

Відзначимо, що статистика – це наука, яка вивчає методи кількісного охоплення і дослідження масових, зокрема суспільних, явищ і процесів. Термін "статистика" походить від латинського "status", що означає положення, стан явищ. Від кореня цього слова виникли слова "stato" (держава), "statista" (статистик, знавець держави), "statistiks" (статистика - певна сума знань, зведень про державу). Цей термін існує століття, хоч зміст його неодноразово змінювався.

У науковій літературі слово "статистика" вживають із XVIII століття за змістом як державознавство. У науку термін «статистика» ввів німецький учений Готфрід Ахенвалль в 1746 році, запропонувавши замінити назву курсу «Державознавство», що викладалося в університетах Німеччини, на «Статистику», поклавши тим самим початок розвитку статистики як науки й навчальної дисципліни. Незважаючи на це, статистичний облік вівся набагато раніше: проводилися переписи населення в Древньому Китаю, здійснювалося

порівняння військового потенціалу держав, вівся облік майна громадян в Древньому Римі і т. п.

Спершу «Статистика» мала наскрізь практичний характер; з XIX ст. статистика поступово здобуває солідну наукову основу, коли почалося впорядкування і вдосконалення статистичних методів. З них розвинулися дві основні: описова (дескриптивна) - збирання інформації, перевірка її якості, її інтерпретація, зображення статистичного матеріалу; та індуктивна — застосування теорії ймовірності, закону великих чисел.

Нині термін "статистика" вживають у кількох значеннях:

- 1) це - дані, які характеризують масові суспільні явища;
- 2) процес збирання, зберігання і обробки даних про масові суспільні явища, тобто галузь практичної діяльності, спрямованої на одержання, обробку, аналіз і видання масових даних про явища і процеси суспільного життя;
- 3) це - наука, яка вивчає величину, розміри і кількісну сторону масових суспільних явищ у нерозривному зв'язку з якісною стороною цих явищ, з їх соціально-економічним змістом.

Наукова система статистики складається із статистичної теорії, статистичної методології та зведених результатів статистичних досліджень. Терміном "статистика" також називають сукупність цифрових зведень, які характеризують ті чи інші явища суспільного життя або їх сукупність (наприклад, статистика посівних площ, статистика урожайності тощо).

Існує градація статистик і за сферами людської діяльності, сферами обігу, диференціацією економічних наук. Якщо розглядати перелічені вище види як систему наукових статистичних дисциплін, слід назвати і деякі нові розділи статистики, створені під впливом інтеграційних зв'язків з іншими науками, це - статистичне моделювання, статистичне прогнозування та ін.

Щоб одержати інформацію про стан і розвиток економіки країни чи інші дані, що характеризують культурний і матеріальний рівень суспільства, здійснюють статистичне дослідження. Останнє складається з трьох послідовних етапів: статистичне спостереження зведення та групування зібраних матеріалів і аналіз результатів зведення (рис.1.2).

Рис. 1.2. Етапи статистичного дослідження

Статистичне спостереження виступає як один із головних методів статистики і як одна з найважливіших стадій статистичного дослідження.

Статистичне спостереження - це планомірний, науково організований збір даних про явища і процеси суспільного життя шляхом реєстрації по заздалегідь розробленій програмі спостереження. У процесі статистичного спостереження одержують первинну статистичну інформацію, яка потрібна для здійснення функцій статистики.

Результати статистичного спостереження зумовлюється завданнями, які ставляться перед дослідженням певних процесів і явищ і впливають з потреб управління ними. Суть їх полягає в одержанні у найкоротший строк повної і вірогідної інформації про досліджувані факти. Тобто найважливішим завданням статистичного спостереження є вірогідне, об'єктивне відображення спостережуваних (досліджуваних) явищ і процесів суспільного життя. Завдання статистичного спостереження (як і мету) слід чітко формулювати відповідно до результатів дослідження та з урахуванням об'єкта спостереження.

Наукова організація статистичного спостереження зумовлює дотримання певних вимог щодо його здійснення, зокрема:

1. Явища, які підлягають спостереженню, повинні мати певне народногосподарське значення, а також наукову чи практичну цінність.
2. Статистичне спостереження повинне забезпечувати збір масових даних, в яких відбивається вся сукупність фактів, оскільки суспільні явища

знаходяться у постійній зміні й розвитку та мають різний якісний стан. Неповнота зведень про досліджувані процеси призведе до помилкових висновків з результатів аналізу.

3. Складний взаємозв'язок економічних явищ зумовлює орієнтацію статистичного спостереження на збирання не тільки інформації, яка безпосередньо характеризує досліджуваний об'єкт, а й такої, що сприяє зміні його стану. Отже, дані спостереження повинні бути повними. Під повнотою даних розуміють повноту просторового охоплення одиниць досліджуваної сукупності, істотних сторін явищ, а також повноту охоплення у часі.

4. Інформація, одержувана за результатами статистичного спостереження, повинна бути вірогідною. Тобто спостережувані дані підлягають ретельній і всебічній перевірці з боку їх якості. Зрозуміло, що статистична інформація вважається якісною, якщо вона правдива, вірогідна і точна.

5. Статистичне спостереження здійснюється на науковій основі по заздалегідь розробленій програмі, яка забезпечує науковий підхід до вирішення методологічних і організаційних питань.

6. Дані статистичного спостереження повинні бути, порівнювані. Лише в такому разі забезпечується їх узагальнення і зіставлення у просторі і часі.

У випадках, коли статистична інформація необхідна для здійснення управлінських функцій, до неї ставиться така вимога, як своєчасність. Зрозуміло, що статистичні дані, навіть якщо вони достатньо точні (чи вірогідні), але надходять несвоєчасно, не можуть бути використані для прийняття управлінських рішень.

Крім стислості запитань, одна з важливих вимог полягає у дотриманні їх послідовності, оскільки певні відповіді повинні контролювати одна одну. Наприклад, при проведенні перепису населення у формулярі не випадково стоїть запитання про вік раніше, ніж про освіту, заняття, джерела засобів існування. Відомості про вік контролюють правильність відповідей.

Наукова організація статистичного спостереження передбачає визначення об'єкта і одиниці спостереження, розробку і відпрацювання програми.

Здійснюється статистичне спостереження відповідно до організаційного плану його проведення.

Об'єкт статистичного спостереження - це сукупність суспільних явищ і процесів, які підлягають статистичному спостереженню.

Виділення об'єкта спостереження - завдання, як правило, складне і відповідальне і повинне ґрунтуватися на наукових принципах його визначення. Останнє має давати підстави для відокремлення даного об'єкта від суміжних з ним об'єктів, які являють собою предмет самостійного дослідження. Визначення об'єкта статистичного спостереження повинне мати точні вказівки щодо його рис і властивостей.

Для об'єкта статистичного спостереження характерне те, що його не можна вивчати безпосередньо у цілому, для цього потрібне виділення в його складі окремих одиниць.

Одиниця статистичного спостереження - це складовий елемент об'єкта дослідження, який є основою рахунку і носієм істотних ознак і властивостей, які підлягають реєстрації. Це первинний елемент об'єкта дослідження. Одиницю спостереження встановлюють виходячи із завдань спостереження і складності об'єкта дослідження. Тому в кожному конкретному статистичному дослідженні масових фактів приймається одна або декілька одиниць спостереження. Правильне визначення одиниці спостереження має істотне значення для організації і проведення статистичного дослідження. Цим значною мірою зумовлюється об'єктивність одержаних результатів.

Таким чином, визначення об'єкта і одиниці статистичного спостереження має ґрунтуватися на наукових принципах - це треба добре уявляти кожному, хто бере участь в його організації і проведенні.

Об'єктами митної статистики є весь торговий і неторговий обіг (експортні та імпорتنі товари, які переміщуються через митний кордон України, об'єми міжнародного вантажообігу, суб'єкти ЗЕД, транспортні засоби та інше), а також спеціальна статистика, пов'язана із затриманням і порушенням в області зовнішньоекономічної діяльності.

Завданнями митної статистики є:

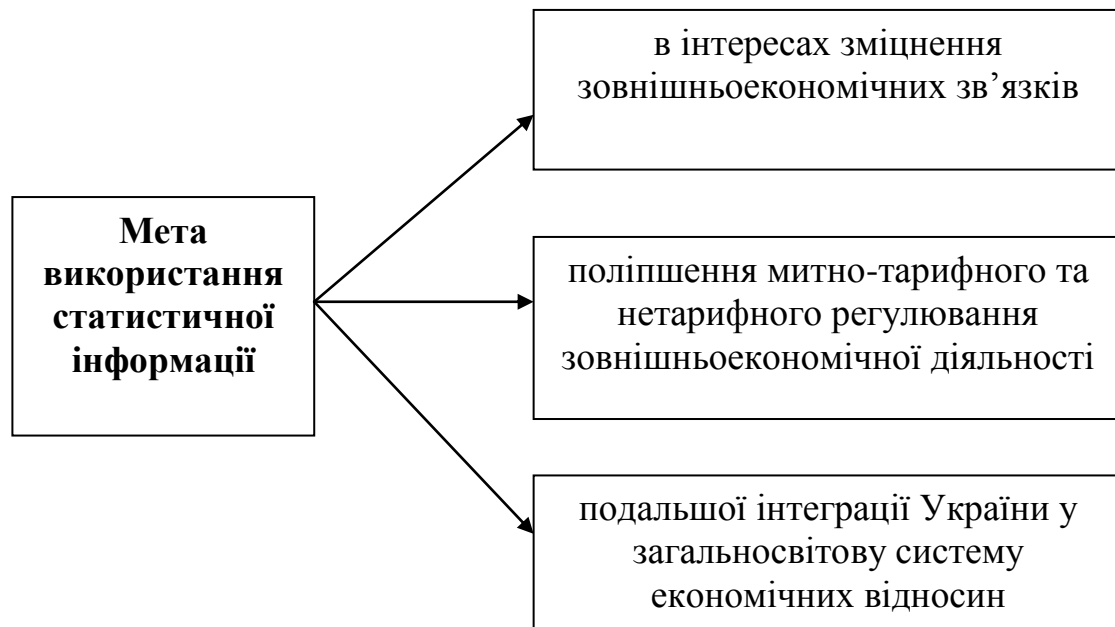
1) об'єктивний та достовірний облік даних про переміщення товарів через митний кордон України; збирання, формування, опрацювання, узагальнення, всебічний аналіз та зберігання статистичної інформації з питань державної митної справи та зовнішньої торгівлі товарами;

2) подання статистичної, довідкової, аналітичної інформації з питань державної митної справи та зовнішньої торгівлі товарами органам державної влади в порядку, встановленому законом;

3) надання відповідної інформації міжнародним організаціям та митним органам інших країн згідно з укладеними відповідно до закону міжнародними договорами України та законами України;

4) захист статистичної інформації, яка відповідно до закону не підлягає розголошенню [8].

Митна статистика є складовою частиною загальнодержавної системи статистичного обліку і звітності. Статистична інформація, яка формується, узагальнюється і аналізується органами доходів і зборів, використовується (рис. 1.3):

Рис. 1.3. Мета використання статистичної інформації

Митна статистика складається з митної статистики зовнішньої торгівлі і спеціальної митної статистики.

Митна статистика зовнішньої торгівлі являє собою узагальнену та відповідним чином систематизовану інформацію про переміщення товарів через митний кордон України. Митна статистика зовнішньої торгівлі формується, узагальнюється та аналізується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, на основі даних, які містяться у митних деклараціях.

Дані митної статистики зовнішньої торгівлі в установленому законодавством порядку використовуються відповідними органами державної влади для здійснення контролю за надходженням митних платежів до державного бюджету, валютного контролю, аналізу стану зовнішньої торгівлі України, її торговельного і платіжного балансів та економіки в цілому.

Ведення митної статистики здійснюється за методологією, яка забезпечує порівнянність даних митної статистики зовнішньої торгівлі України з даними державної статистики інших держав.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, забезпечує регулярне оприлюднення даних митної статистики зовнішньої торгівлі.

Спеціальна митна статистика – це система збирання, опрацювання, аналізу, поширення, збереження, захисту та використання статистичної інформації, що відображає діяльність органів доходів і зборів при здійсненні ними державної митної справи. Спеціальна митна статистика ведеться центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, з метою забезпечення завдань, покладених на органи доходів і зборів відповідно до законодавства.

Складовими частинами спеціальної митної статистики є:

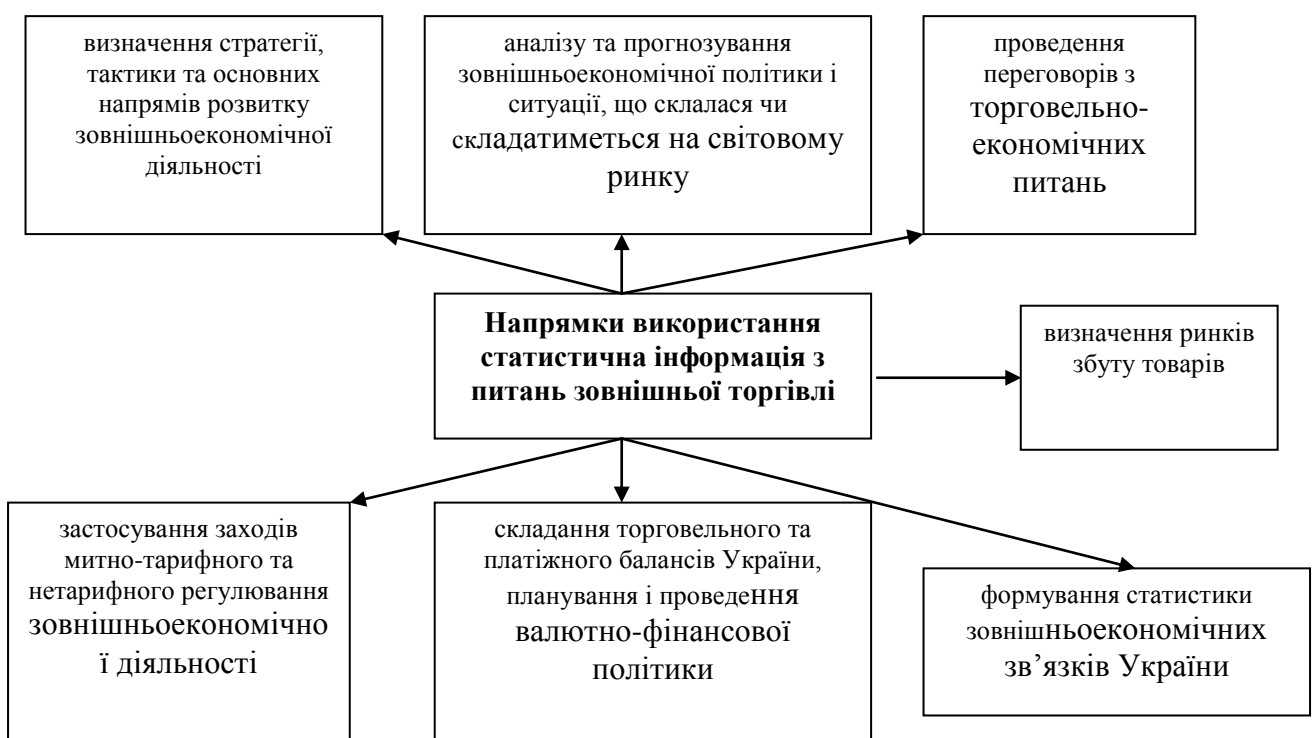
- статистика декларування, яка містить відомості про переміщені через митний кордон України товари, транспортні засоби, предмети, що підлягають декларуванню митним органам, та мету їх переміщення;

- статистика справляння податків і зборів, яка містить відомості про суми нарахованих та сплачених податків і зборів при переміщенні через митний кордон України товарів, транспортних засобів, предметів;

- статистика з питань боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, яка містить відомості про виявлені митними органами порушення митних правил, результати розгляду справ про порушення митних правил судовими органами, вилучені митними органами товари, транспортні засоби, предмети, про результати взаємодії з правоохоронними органами тощо;
- статистика пасажиропотоків, яка містить відомості про кількість фізичних осіб, що перетинають митний кордон України;
- статистика міжнародних перевезень, яка містить відомості про переміщення через митний кордон України окремих видів транспортних засобів, що використовуються для перевезень товарів, транспортних засобів, предметів, громадян;
- інші види спеціальної митної статистики, які містять відомості з кадрових питань, з питань боротьби з правопорушеннями в митних органах, з адміністративно-господарських питань та інші відомості [9].

Для формування митної статистики використовуються документи та відомості, що подаються до органів доходів і зборів центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами. Статистична інформація що надається органам доходів і зборів використовується у таких напрямках, а саме (рис.1.4):

Рис. 1.4. Напрямки використання статистична інформація з питань зовнішньої торгівлі (складено автором)

Інформація щодо обсягів експорту та імпорту конкретних видів товарів надається центральним органам виконавчої влади за їх вмотивованим запитом (одноразово) або на підставі міжвідомчих угод про інформаційний обмін (регулярно).

Інформація щодо експортно-імпортних операцій конкретних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності може надаватися лише органам досудового розслідування у зв'язку із здійсненням ними кримінального провадження, а також за письмовими вмотивованими запитами - державному уповноваженому Антимонопольного комітету України та голові територіального відділення Антимонопольного комітету України у зв'язку з розслідуванням ними антиконкурентних узгоджених дій.

Зведення статистичної інформації щодо ЗЕД здійснює Державний комітет статистики України на підставі даних, що в обов'язковому порядку надаються органами, які провадять державне регулювання ЗЕД (фінансові органи, органи доходів і зборів, Національний банк України), а також суб'єктами ЗЕД.

Таким чином, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, надає у випадках та в порядку, встановлених законом, іншим органам, уповноваженим відповідно до закону на здійснення валютного контролю, інформацію, необхідну для здійснення такого контролю.

1.3. Історичні аспекти ведення митної статистики в Україні

Вивчення історії створення, структури, функцій та особливостей діяльності митних установ на території України потребує проведення ґрунтовного аналізу джерельного комплексу та формування комплексів митних діловодних документів. На жаль, джерелам з діяльності митних установ

дослідниками приділялося недостатньо уваги, а тому на сьогодні досліджень з даного питання практично немає, за виключенням архівних каталогів М. Кайданова [18], роботи І. Шульги [34] і сучасних досліджень Ю. Головка [13]. Архіви митних установ згадуються дуже рідко і виключно у зв'язку з історією зовнішньої торгівлі, оскільки документи митниць використовувалися як джерело інформації або для укладання вторинних документів (звітів щодо стану торгівлі).

Для вивчення процесів в Україні, пов'язаних з історією митних відносин, залучаються переважно письмові джерела - опубліковані та неопубліковані. Опубліковані джерела за принципом їх походження та цільового призначення доцільно розділити на такі групи: 1) публічно-правові (актові, які включають міжнародні договори, державне законодавство, процесуальні); 2) справочинні (розпорядчого, доповідного, звітнього, облікового видів); 3) статистичні; 4) наративні.

Російські архіви, де зосереджені матеріали центральних органів влади Російської держави дозволяють визначити стратегічні напрями розвитку і діяльності митної системи в Україні. Документи російських архівів дозволяють сформулювати основні напрями економічної, торговельної, міграційної і відповідно митної політики в Азово-Чорноморському регіоні під час його колонізації наприкінці XVIII - на початку XIX ст. В Російському державному архіві давніх актів м. Москва (РДАДА) фонди Комерц-колегії нараховують більше 5000 одиниць зберігання, і як мінімум кожна друга справа має відношення до зовнішньої торгівлі. В такій ситуації необхідна спеціальна методика відбору документів за визначеними ознаками. Справи, що зберігаються в архівах можна розподілити на два основних типа. Перший тип - це масові джерела. Другий - справочинні документи. Серед масових джерел, під якими слід розуміти однотипні документи для нас першочергові митні книги, що містять інформацію прізвища підприємців, вид товарів, ціна, вартість, сума сплачених мит і так інше.

Справочинні документи також можна розподілити на дві групи. Це справи узагальнюючого характеру - "зведені" і так звані "казуальні". До

узагальнюючих справ відносяться відомості та звіти, що надходили у Сенат і відомчі колегії. Для нас найбільш важливі різного роду узагальнюючі відомості про товарообіг, експорт та імпорт товарів за один рік та за декілька років, кількість прибувчих суден та їх національна належність, результати протидії контрабанді. Як правило вони складались в митницях, губернських канцеляріях, магістратах і спрямовувалися до центральних органів влади. За видовою приналежністю це як правило, були статистичні джерела [17, 326]. Зазвичай ця інформація збиралась для підготовки рішень в сфері митної і зовнішньоторговельної політики. При всіх недоліках узагальнюючі відомості формують цілісну картину з будь-якого питання, що досліджується. Часто вони потребують і додаткової обробки. Іноді надзвичайний рівень узагальнення ускладнює дослідження.

Так, у відомостях про товарообіг, як правило, наводяться сумарні показники з експорту та імпорту без розподілу по видам товарів. Але більшість справ, що збереглися в архівах державних установ - це справи зовсім іншого роду, вони майже не містять масових чи статистичних узагальнюючих даних, тому що вони сформувались у результаті розгляду будь-яких конкретних випадків, судових позовів і так інше. У зв'язку з цим їх можна найменувати "казуальними". Матеріали такого виду можуть бути використані головним чином, в якості прикладів. При цьому залишається питання наскільки той чи інший випадок був типовим чи виключним. Робити будь-які узагальнення на їх основі важко, це можливо лише при умові, що зустрічаються справи з типовими випадками і мають однакове вирішення.

Таким чином, з усіх типів архівних документів, що збереглися необхідно надати перевагу масовим джерелам і справочинним матеріалам, що містять статистичні відомості. Тому що, саме вони дозволяють сформуванню достатньо об'єктивну картину діяльності митної системи за різними напрямками.

Важливим джерелом для вивчення україно-російської торгівлі першої половини XVIII ст. є російські митні книги - документи митниць, що здійснювали процедури митного контролю по відношенню до товарів зовнішньої торгівлі. Ведення митних книг в Російській державі було скасовано

лише в 1754-1755 рр., внаслідок митної реформи, яка скасовувала внутрішні митниці і у тому числі російсько-український митний кордон [25]. Митні книги містять виключно важливі відомості про географію внутрішніх і міжнародних торгових зв'язків, асортимент товарів, обсяги торгівлі, ринкові ціни, соціальний склад купців, систему митного оподаткування. На цей час у фондах виявлено 1240 митних книг (вони охоплюють 152 міста та сільських населених пунктів по європейському кордону Росії). Більшість цих важливих документів були виявлені, реконструйовані і стали надбанням наукової спільноти завдяки зусиллям відомого російського історика О.І. Раздорського [26]. Для дослідження використані матеріали курської митниці першої чверті XVIII ст. Вибір курської митної книги пов'язаний наступними чинниками. Курськ першої половини XVIII ст. був одним з основних економічних центрів Півдня Росії виконуючи роль торговельно-розподільчого вузла в системі товарних потоків Північ-Центр-Південь. Завдяки географічному положенню Курськ виконував роль не лише великого торговельного центру але і був важливим митним пунктом на російсько-українському кордоні. В місті була розташована прикордонні митниця, яка контролювала товарні потоки з України в Росію і у зворотному напрямку. В РДАДА знаходиться окремий документальний фонд № 1409, що налічує 341 одиницю зберігання за 1703-1758 рр. Документи Курської митниці дозволяють більш якісно реконструювати зовнішньоторговельні процеси в Гетьманській Україні, а також вони розкривають глибинні причини поширення митного правового поля Російської імперії на територію України.

Якщо фонди РДАДА розкривають процес розгортання російських митниць в Україні з другої половини XVIII ст. та формування їх сфер діяльності, то матеріали Російського державного історичного архіву (РДИА) у м. Санкт-Петербург містять документи доби сформованої, сталої структури митного відомства і дозволяють сформулювати стратегію російської митної політики так напрями діяльності митниць. Також матеріали РДИА, а саме фонди центральних урядових установ, що були пов'язані із зовнішньою торгівлею дозволяють визначити ступінь впливу митного регулювання на розвиток галузей економіки і народне господарство в цілому. Ми зазначимо

наступні фонди: 19 "Департамент внешней торговли Министерства финансов", 18 "Департамент мануфактур и внутренней торговли", 21 "Департамент таможенных сборов Министерства финансов", "Особое присутствие по вопросам о применении таможенного тарифа к товарам и по жалобам на решения Департамента таможенных сборов", 122 "Российская экспортная палата", 95 "Учреждения по управлению торговым мореплаванием и портами".

Центральне місце у нашому дослідженні займають опубліковані публічно-правові документи, що включають законодавчі акти, міжнародні договори, процесуальні акти, що регулювали різні аспекти митних відносин.

Важливою складовою актових джерел є міжнародно-правові акти - міждержавні договори, що регламентували і закріплювали зміни державних кордонів, і таким чином визначали митний кордон держав та новостворену митну інфраструктуру. А також, міжнародні торговельні угоди, які відображали державний курс митної політики. До початку XIX ст. в Російській імперії міжнародні-правові акти не набували публічності і не друкувалися у відкритих виданнях. Лише з виходом у світ Повного Зібрання законів Російської імперії ці державні акти були там розміщені. Спеціалізовані збірники дипломатичних документів побачили світ завдяки старанням державного канцлера М.П. Румянцева. За дорученням Румянцева, М.М. Бантиш-Каменський у 1811 р. розпочав підготовчу роботу і у 1813 р. була видана I частина "Собрания Государственных грамот и договоров". Пізніше цю справу продовжило Міністерство закордонних справ опублікував в 1821 р. "Документы для истории дипломатических сношений России с западно-европейскими державами от заключения всеобщего мира в 1814 г. до конгресса в Вероне" [15]. Морське міністерство видало у 1845 р. "Собрание трактатов, конвенций и других актов, заключенных Россией с европейскими и азиатскими Державами, а также с Северо-Американскими Соединенными Штатами". З 1874 р. розпочато видання Зібрання трактатів Ф.Ф. Мартенса - видатного юриста з міжнародного права. На відміну від інших, це видання містило історичні нариси, підготовлені на основі звітів російських дипломатичних агентів. Також у період 1889 - 1896 рр. Міністерство закордонних справ опублікувало "Сборник действующих

трактатов конвенций и соглашений, заключенных Россией с другими государствами и касающихся различных вопросов частного международного права" в 4-х томах. Серед подібних збірок дипломатичних документів використаних в роботі хотілось би особливо відмітити збірник договорів, де упорядником виступив професор Варшавського університету В.М. Олександренко. Це "Собрание важнейших трактатов и конвенций заключенных Россией с иностранными державами (1774 -1906 гг.)". [7] У даному випадку, упорядник зібрав і розташував міжнародні угоди Росії за зазначений період часу за галузевим принципом. Такий підхід дозволив виділити міжнародно-правові акти, що регулювали зовнішньоторговельні відносини в окрему велику групу.

Підгрупу процесуальних актів складають митні статuti 1755, 1819, 1857, 1892, 1904, 1910 рр. Вони сприяють визначенню місця й ролі України в митній системі Російської імперії впродовж другої половини XVIII - XIX ст. Специфіка несення прикордонної митної служби, боротьба з контрабандою розкрита в "Сборниках циркуляров Отдельного Корпуса Пограничной стражи" [30], "Справочных книжках по личному составу Отдельного Корпуса Пограничной стражи" [33], "Учебник для рядовых стражников и объездчиков Отдельного Корпуса Пограничной Стражи" [20], "Пограничный надзор. Руководство для старших на постах. Учебник для бригадных учебных команд Пограничной стражи" [9], "Пособие командиру отряда, вахмистрам и старшему поста для ведения словесных занятий на кордоне с нижними чинами Отдельного корпуса Пограничной Стражи о правилах службы пограничного надзора" [21].

До справочинних, а це документи розпорядчого, доповідного, звітнього, облікового видів віднесені неопубліковані джерела (матеріали державних та громадських установ, документи періоду XVIII - початку XX ст.). Їх можна класифікувати відповідно до видової належності, за принципом їх походження (Міністерство фінансів - Департамент митних зборів (ДМЗ) - митні округи - митниці; Комітет міністрів - канцелярії генерал-губернаторів - губернські земські управи - громадські об'єднання промисловців та купецтва), за

принципом цільового призначення документів. В останньому випадку матеріали ДМЗ класифікуються так:

1) директивні документи (статути, постанови, циркуляри Міністерства фінансів, що з'являлися у результаті виконання урядових програм митним відомством; накази та циркуляри ДМЗ для підпорядкованих митних округів та митниць);

2) положення та інструкції Міністерства фінансів, ДМЗ, що регламентували функціонування митної системи й установ, які взаємодіяли з ДМЗ, а саме - Міністерство торгівлі й промисловості, Державний банк, Міністерство внутрішніх справ;

3) звіти митниць, відділень ДМЗ перед вищими інстанціями про виконану роботу;

4) ділова документація та листування;

5) оперативна документація (вантажні оголошення, акцизні марки, форми статистичної звітності). Окремо можна згрупувати документи, що стосуються проблеми боротьби з контрабандою (іменні списки контрабандистів, звіти про хід боротьби з контрабандою, інформація про переміщення контрабанди тощо).

Ще раз наголошуємо, що наведена модель вирішує проблему класифікації джерел для XVIII - початку XX століття.

Аналіз матеріалів Департаменту зовнішньої торгівлі з 1864 р. Департаменту митних зборів, інших урядових та громадських установ, пов'язаних із впровадженням митної політики за принципом їх походження, дає можливість дослідити механізм дії всієї системи (уряд - Міністерство фінансів - ДМЗ - митниці - промислово-торговельні кола), тобто у вертикальному розрізі, простежити здійснення певних операцій у повному циклі. Водночас вона дає можливість історичної реконструкції механізму функціонування митних органів на території українських губерній у зазначений історичний період [14].

Отже, документація зазначених вище відомств та установ містить, у цілому, об'єктивну інформацію, вірогідність якої можна підтвердити й іншими історичними джерелами - звітами різноманітних державних установ, особистими спогадами учасників тощо.

Окрему частину опублікованих джерел становлять документи офіційної митної та торговельної статистики. Статистика зовнішньої торгівлі належить до джерел, які широко використовуються в історичних дослідженнях різної проблематики, у тому числі й впливу митної політики на економічний розвиток країни. Без цього неможливо здійснити аналіз безпосередньо зовнішньої торгівлі: її структури, динаміки, основних напрямків, місця у господарчому житті країни. Крім того, статистика зовнішньої торгівлі використовується і як показник загальної характеристики економічного розвитку країни. При цьому слід урахувати історичний період входження українських земель до інших держав. У свою чергу, цей факт впливає і на джерельну базу. Це реєстрові книги Генеральної Військової Канцелярії XVII - першої половини XVIII ст. Офіційна статистика зовнішньої торгівлі Російської імперії. Перші щорічні статистичні звіти мали назву "Государственная торговля в разных ее видах" і видавались з 1802 по 1915 рр. У подальшому ця назва неодноразово змінювалась: з 1812 р. - "Государственная внешняя торговля в разных ее видах", у 1863 - 1869 рр. - "Виды государственной внешней торговли" и "Виды внешней торговли России", а з 1870 р. - "Обзор внешней торговли России по европейским и азиатским границам" [23]. У результаті аналізу архівних матеріалів, з'ясувалося, що саме митна статистика знайшла своє пряме відображення у щорічних "пам'ятних книгах" губерній Російської імперії [24]. Ці видання, першоджерелом яких була митна статистика, містять великий обсяг інформації про економічний та соціальний розвиток, відбивають регіональний аспект зовнішньоекономічної діяльності. Також такі опубліковані статистичні джерела, як "Торговые бюллетни Киевской биржи", що містили інформацію про цінові характеристики ринку експортного цукру. Важливим джерелом експортно-імпоротної діяльності гірничодобувної промисловості є періодичні статистичні збірки "Каменноугольная промышленность Южной России в 1907 году", "Железнодорожная промышленность Юга России в 1911 году", які видавались статистичним бюро Ради з'їзду гірничих промисловців, що знаходилась у Харкові, "Свод данных о фабрично-заводской промышленности в России за 1890 г." [31].

Офіційними джерелами митної статистики були: щомісячні формуляри "Внешняя торговля России", які видавались з 1884 року; інший вид публікацій - ретроспективні збірки про зовнішню торгівлю Росії, що набули поширення з 80-х років XIX ст. Як приклад слід назвати "Краткий очерк внешней торговли и таможенных доходов России за 1856-1893 гг.", "Сведения об отпуске за границу российских товаров за 1869-1886 гг." Аналогічні джерела видано в 1886 - 1899, а також у 1900-1912 рр. Особливе місце серед видань займає "Сборник сведений по истории и статистике внешней торговли России", підготовленому В.І. Покровським у 1902 р., який охоплює найбільш важливі показники зовнішньої торгівлі протягом XIX ст. [29]. Аналіз архівних документів указує на те, що якісне ведення митної статистики суворо контролювалось департаментом митних зборів, а після набуття офіційного характеру вона була базою для прогнозів і звітів про економічний стан губерній. У митній статистиці кінця XIX - початку XX ст. було широко представлено регіональні особливості зовнішньоекономічної діяльності Росії, що дуже важливо для аналізу впливу митної політики на розвиток України.

Також до групи статистичних джерел ми можемо віднести "Военно-статистическое описание Российской империи". Військово-статистичний опис був виконаний обер-офіцерами російського Генерального штабу і включав всі 69 губерній. Описи виконувалися і видавались одночасно в період з 1837 по 1854 рр. Описи губерній складались з наступних інформаційних блоків: військовий та мобілізаційний ресурс губерній, економічний стан, зовнішня і внутрішня торгівля, фіскальні надходження, у тому числі митні. З 69 томів в нашому дослідженні доцільно використати том X - "Югозападные губернии", том XI - "Новороссийские губернии, Бессарабская область", том XII - "Малороссийские губернии". Саме на території більшості зазначених губерній були розташовані митниці Радзивилівського, Скулянського, Одеського митних округів.

До офіційних статистичних джерел відносяться матеріали губернської і місцевої статистики: статистичні відомості, зібрані місцевими статистичними комітетами, статистична звітність портів, які обслуговували зовнішньо-

торговельні операції. Сюди можна віднести статистико-економічні огляди Херсонської портів Причорномор'я, видові характеристики товарів за вивозом та привозом, національний характер морського торговельного флоту, розподіл вантажів за місцем призначення тощо. губернії, звіти про роботу Миколаївського, Одеського та Херсонського портів, звіти Одеського товариства торгівлі та мануфактур, огляди хлібної торгівлі. Окрім загального аналізу, вони дають багатий статистичний матеріал про об'єми зовнішньої торгівлі Службові щорічні звіти підготовлені губернаторами. Губернаторські звіти в своїй структурі мали обов'язковий підрозділ присвячений аналізу зовнішньої торгівлі губернії, прибуткам, у тому числі митним. Залучення офіційних статистичних джерел дозволяє реконструювати і відновлювати фінансові показники діяльності митниць в умовах, коли митна статистика представлена лише узагальнюючими показниками [16].

У XIX ст. Міністерство фінансів Росії займає центральне місце у формуванні та реалізації митної політики. Після реформ 1860-1870-х рр. робота Міністерства фінансів більш прозорим і гласним для суспільства. Популяризацією та роз'ясненням політики відомства займався спеціальний орган. Редакція періодичних видань Міністерства фінансів. Урядові заходи в сфері регулювання зовнішньої торгівлі і митної політики знаходили відображення на сторінках таких відомчих періодичних видань: "Указатель правительственных распоряжений по Министерству финансов" (1864-1885 рр.), "Вестник финансов, промышленности и торговли", "Русское экономическое обозрение" (1897-1906 рр.), "Сборник сведений и материалов по Министерству финансов" з 1868 р. змінив назву на "Ежегодник Министерства финансов", "Торгово-промышленная газета" (1893-1910 рр.). Як джерела, ці видання цікаві тим, що публікували офіційні матеріали з різних питань економіки, зовнішньої торгівлі. Ці матеріали дозволяють визначити мотиви видання нових законів в галузі економіки і фінансів, у сфері митно-тарифного регулювання [28]. На губернському рівні цей вид джерел був представлений місцевими періодичними виданнями, що містили комерційні розділи. Це такі видання як "Волынские Губернские Ведомости", "Житомирский листок", "Николаевская

газета", "Николаевский курьер", "Южанин", "Юг" (Херсон), "Одесский листок", журнал "Вестник сахарной промышленности" та інші.

Деякі джерела представлені мемуарною літературою, до якої належать спогади іноземних дипломатів; іноземців, що виконували службові завдання на території українських губерній в різні історичні періоди; державних діячів, пов'язаних професійно з митною справою та політикою. На нашу думку слід відзначити мемуарну спадщину О.Р. Воронцова [27], М.С. Мордвинова [22], С.Ю. Вітте, [12] безпосередньо пов'язаних із реалізацією митно-тарифної політики. Попри всю фрагментарність висвітлення в них питань стосовно митної політики ХІХ ст. вони мають непересічні відомості, які дають можливість заповнити прогалини в інформаційному просторі дослідження.

В той же час робота з джерельним комплексом виявила наступні проблемні моменти. Так документи, що розкривають заходи протидії контрабанді, представлені не єдиним комплексом, а розпорошені по різних архівах, інформація по тривалим історичним періодам взагалі не збереглась. Тому ми можемо визначити лише загальні тенденції і узагальнюючу динаміку розвитку контрабандного промислу та боротьби з ним. Це у свою чергу ускладнює реконструкцію результатів боротьби з контрабандою на губернському рівні. Подібна ситуація спостерігається і при відновленні системи фінансування митниць в різні історичні періоди, що необхідно для визначення співвідношення витрат на утримання митниць з загальних витрат держави на фіскальні органи. Але використання непрямих джерел частково компенсує зазначені труднощі і дозволяють знаходити шляхи вирішення завдань дослідження.

До 1997 р. офіційна статистика зовнішньої торгівлі України формувалася на основі введених Державним комітетом статистики України форм державної статистичної звітності, що заповнювалися підприємствами відповідно до встановленої періодичності.

Паралельно, починаючи з 1993 р. до 1997 р., статистика зовнішньої торгівлі за товари, що підлягали декларуванню митними органами при

переміщенні через митний кордон країни, формувалася Державною митною службою України.

Досвід застосування двох принципово різних систем формування статистики зовнішньої торгівлі, засвідчив безумовні переваги порядку впровадженого Державною митною службою, як із погляду достовірності вихідних даних, так і оперативності їх отримання.

Виходячи з вимог часу, в 1996 р. Урядом України було прийнято рішення про впровадження, починаючи з січня 1997 р., порядок формування офіційної митної статистики зовнішньої торгівлі України. Згідно з цим рішенням єдиним офіційним джерелом її формування визнаються дані декларацій ДМК України, що становлять базу даних митної статистики зовнішньої торгівлі. До цих даних Держкомстат України додає лише відомості про переміщення товарів, які не підлягають декларуванню митними органами.

Така система ведення митної статистики зовнішньої торгівлі використовується практично всіма країнами світу. Вона прогресивна у порівнянні з статистикою зовнішньоекономічної діяльності, так як вона безпосередньо дає можливість здійснювати облік усіх експортно-імпортних операцій, виконаних суб'єктами діяльності України.

Таким чином, репрезентований джерельний комплекс створює інформативну, нормативно-правову, статистичну і соціологічну базу для дослідження еволюції митної статистики в нашій країні.

Висновки до I розділу

Об'єктами митної статистики є весь торговий і неторговий обіг (експортні та імпортні товари, які переміщуються через митний кордон України, об'єми міжнародного вантажообігу, суб'єкти ЗЕД, транспортні засоби та інше), а також спеціальна статистика, пов'язана із затриманням і порушенням в області зовнішньоекономічної діяльності.

Завданнями митної статистики є:

1) об'єктивний та достовірний облік даних про переміщення товарів через митний кордон України; збирання, формування, опрацювання, узагальнення, всебічний аналіз та зберігання статистичної інформації з питань державної митної справи та зовнішньої торгівлі товарами;

2) подання статистичної, довідкової, аналітичної інформації з питань державної митної справи та зовнішньої торгівлі товарами органам державної влади в порядку, встановленому законом;

3) надання відповідної інформації міжнародним організаціям та митним органам інших країн згідно з укладеними відповідно до закону міжнародними договорами України та законами України;

4) захист статистичної інформації, яка відповідно до закону не підлягає розголошенню.

Митна статистика є складовою частиною загальнодержавної системи статистичного обліку і звітності. Митна статистика складається з митної статистики зовнішньої торгівлі і спеціальної митної статистики.

Митна статистика зовнішньої торгівлі являє собою узагальнену та відповідним чином систематизовану інформацію про переміщення товарів через митний кордон України. Митна статистика зовнішньої торгівлі формується, узагальнюється та аналізується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, на основі даних, які містяться у митних деклараціях.

Дані митної статистики зовнішньої торгівлі в установленому законодавством порядку використовуються відповідними органами державної влади для здійснення контролю за надходженням митних платежів до державного бюджету, валютного контролю, аналізу стану зовнішньої торгівлі України, її торговельного і платіжного балансів та економіки в цілому.

РОЗДІЛ II

Прагматизм ведення митної статистики у сфері зовнішньо- економічної діяльності

2.1. Статистичні дослідження зовнішньої торгівлі та її тенденцій

Статистика зовнішньоекономічних зв'язків є складовою економічної статистики і вивчає розміри, динаміку і структуру зовнішньої торгівлі (за видами товарів і напрямками), склад імпорту й експорту, науково-технічне співробітництво, стан і розвиток виробничої кооперації і діяльності спільних підприємств, кредитних і валютно-фінансових відносин, міжнародних перевезень і туризму, а також оцінює закордонне майно, золотовалютні запаси, курс валют, досліджує міжнародну конкурентоспроможність і розробляє платіжний баланс.

Відповідно до перелічених вище завдань метою статистики зовнішньоекономічних зв'язків є вивчення міжнародного економічного і науково-технічного співробітництва з допомогою системи показників. Ці показники перебувають у нерозривному взаємозв'язку і єдності і водночас відбивають різні сторони зовнішньоекономічної діяльності.

Така система показників може бути подана у вигляді окремих груп, що характеризують:

- зовнішню торгівлю, тобто експорт і імпорт товарів і послуг;
- міжнародну виробничу кооперацію;
- науково-технічне співробітництво й обмін, включаючи операції з торгівлі ліцензіями;
- валютно-фінансові, інвестиційні операції;
- транспортно-експедиційні операції, іноземний туризм;
- митно-тарифні операції;
- операції з надання безоплатної допомоги;
- підрядні й орендні операції.

У статистиці зовнішньоекономічних зв'язків об'єктами обліку є товари і послуги, що становлять експорт і імпорт країни, а також усі пов'язані з ними

операції. Оскільки зовнішня торгівля посідає центральне місце в системі зовнішньоекономічних відносин, то цілком закономірно, що в статистиці зовнішньоекономічних зв'язків самостійно виділяється статистика зовнішньої торгівлі.

Статистика зовнішньої торгівлі - галузь статистики зовнішньоекономічних зв'язків, що характеризує стан і розвиток торговельно-економічних відносин між країнами. Завданнями статистики зовнішньої торгівлі є розроблення системи показників, що характеризують обсяги, динаміку і структуру зовнішньої торгівлі, аналіз чинників, що обумовлюють основні тенденції їх розвитку, а також порівняльний аналіз показників зовнішньої торгівлі різних країн та умов торгівлі.

Статистика зовнішньої торгівлі як складова статистики зовнішньоекономічних зв'язків зокрема і загальної статистичної системи держави в цілому, безумовно, має величезне значення не тільки і не стільки для констатації кількості товарів, переміщених через кордон держави за певний період. Всебічний аналіз статистичних даних дає безмежні можливості для:

- формування і реалізації науково обгрунтованої торговельно-економічної, транспортної політики держави;
- аналізу ринку попиту і пропозиції;
- планування інфраструктури;
- прогнозування макроекономічних показників у системі національних рахунків (СНР) і платіжного балансу;
- упорядкування товарних балансів;
- розрахунків різних індексів показників.

В умовах формування ринкових відносин в Україні і країнах СНД відбувається реформування вітчизняної статистики на основі адаптації до міжнародних стандартів. Це внесло серйозні зміни в економічну статистику, особливо на макрорівні. Так, для організації обліку зовнішньоекономічних операцій виникла потреба змінити організацію статистики зовнішньої торгівлі.

У системі національних рахунків основною вимогою до статистичної інформації є її безпосередній зв'язок із первинними документами (тобто

такими, що реєструють подію безпосередньо в момент її здійснення). Саме тому в статистиці зовнішньої торгівлі довелося перейти до митної статистики зовнішньої торгівлі, яка базується на вантажних митних деклараціях (ВМД), що відповідає міжнародній практиці.

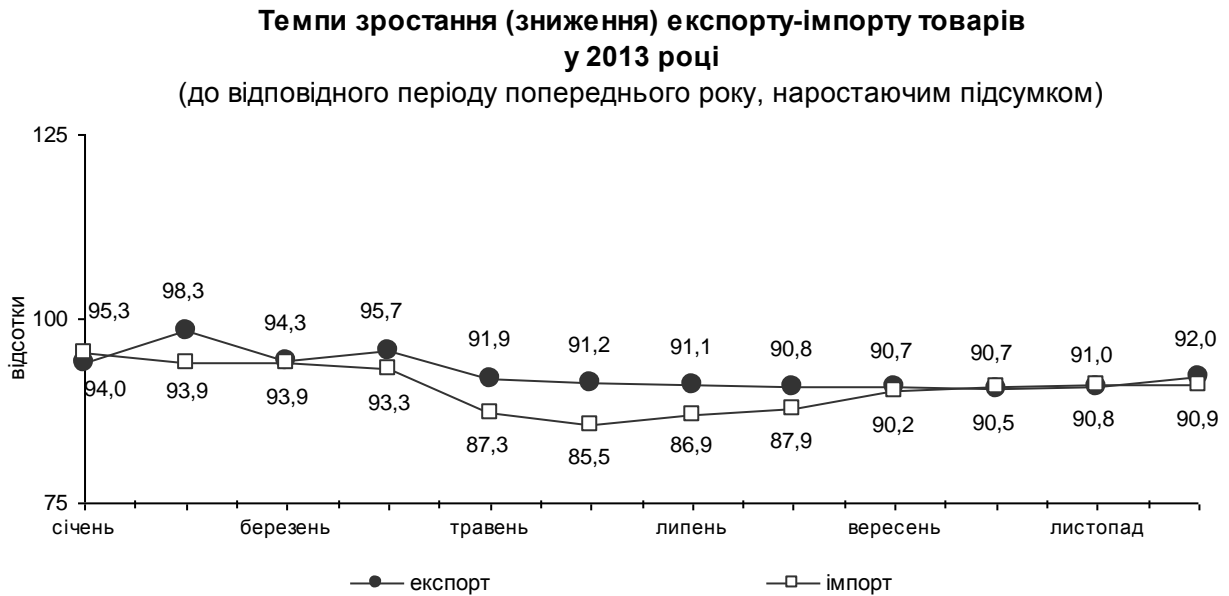
До 1997 р. офіційна статистика зовнішньої торгівлі України формувалася на основі введених Держкомстатом України форм державної статистичної звітності (зокрема, форма 8-вага), що заповнювалися підприємствами і подавалися в органи державної статистики відповідно до встановленої періодичності. Паралельно, починаючи з 1993 р., статистика зовнішньої торгівлі за товарами, що підлягають декларуванню митними органами при переміщенні через митний кордон України, формувалася Держмитслужбою на основі електронних копій вантажних митних декларацій. Досвід застосування двох принципово різних систем формування статистики засвідчив безумовні переваги порядку, упровадженого Державною митною службою, як із погляду достовірності вихідних даних, так і оперативності їх одержання.

Виходячи з вимог часу наприкінці 1996 р. Урядом України було прийнято рішення про впровадження, починаючи з січня 1997 р., порядку формування офіційної статистики зовнішньої торгівлі України. Згідно з цим рішенням єдиним офіційним джерелом її формування визнавалися дані державної митної декларації, що становлять базу даних митної статистики зовнішньої торгівлі. До цих даних Держкомстат додає відомості про переміщення товарів, які не підлягають декларуванню митними органами.

Така система ведення статистики зовнішньої торгівлі використовується практично всіма країнами світу, вона більш прогресивна порівняно зі статистикою, в основі якої лежить звітність підприємств і організацій, дає можливість здійснити облік усіх експортно-імпортних операцій, виконаних суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України з заповненням ВМД.

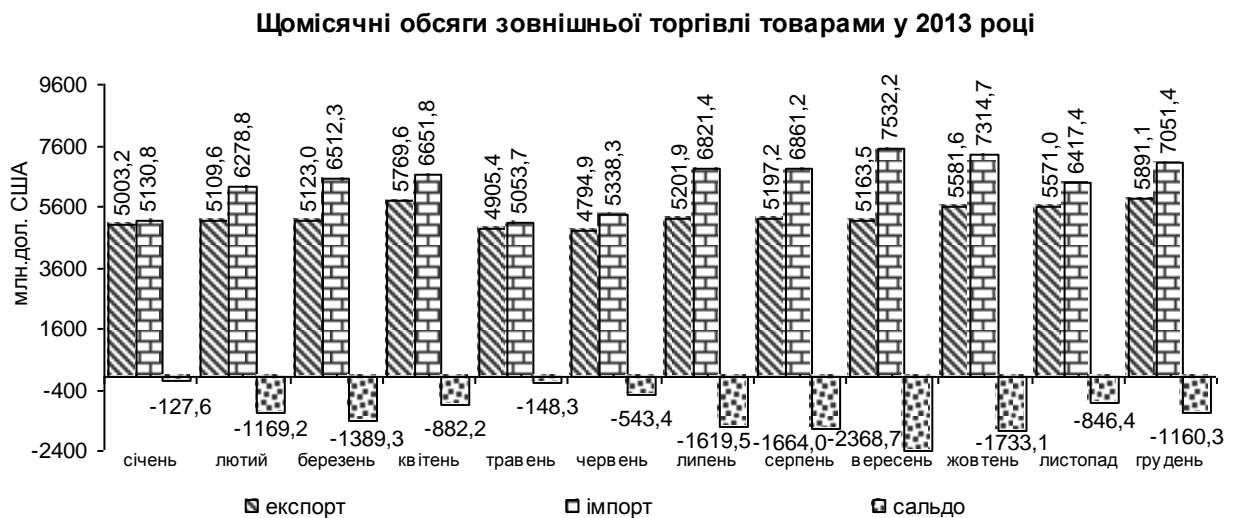
Проведемо аналіз статистичних матеріалів по зовнішній торгівлі в 2012-2013 рр. За 2013р. експорт товарів склав 63312 млн.дол. США, імпорт – 76964 млн.дол. Порівняно з 2012р. експорт склав 92%, імпорт – 90,9%. Від'ємне сальдо становило 13652 млн.дол. (за 2012р. також від'ємне – 15848,3 млн.дол.).

На формування негативного сальдо вплинули окремі товарні групи: палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (-18361,3 млн. дол.), засоби наземного транспорту, крім залізничного (-5068,4 млн. дол.), механічні машини (-3068,6 млн. дол.), пластмаси, полімерні матеріали (-2952,2 млн. дол.), фармацевтична продукція (-2848,4 млн. дол.), електричні машини (-2426,4 млн. дол.) [35].

Рис.2.1. Динаміка експорту-імпорту товарів в 2013 р. [35]

Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,82 (за 2012р. – 0,81). Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами із 229 країн світу.

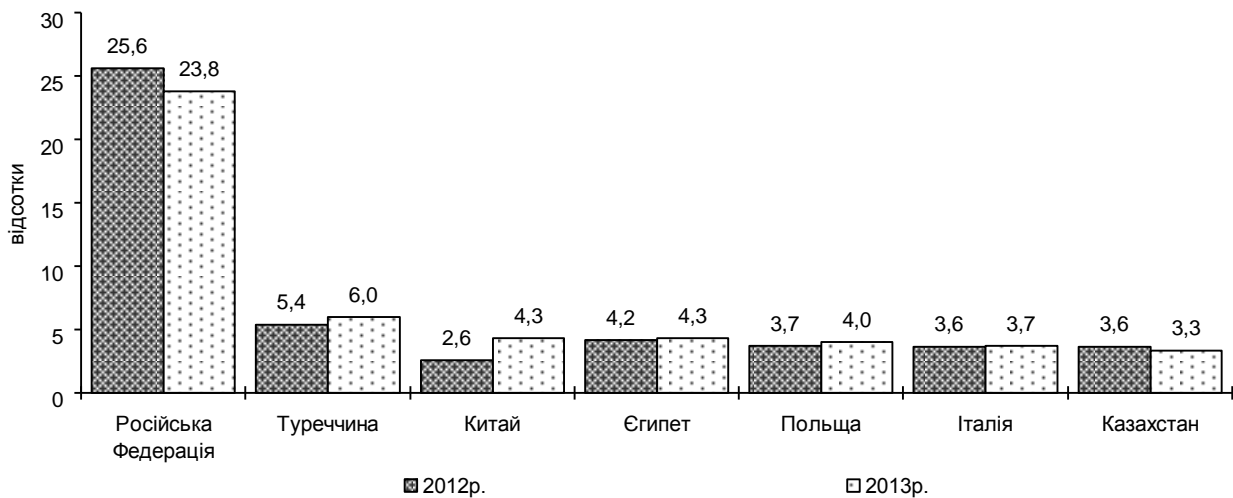

Рис.2.2. Щомісячні обсяги зовнішньої торгівлі товарами в 2013 р.[35]

Обсяг експорту товарів до країн СНД становив 34,8% від загального обсягу експорту, Європи – 27%, у т.ч. до країн Європейського Союзу – 26,5%, Азії – 26,6%, Африки – 8,1%, Америки – 3,4%, Австралії і Океанії – 0,1%.

Найсуттєвіші експортні поставки здійснювались до Російської Федерації – 23,8% від загального обсягу експорту (механічні машини, чорні метали, залізничні локомотиви), Туреччини – 6% (чорні метали, добрива, жири та олії тваринного або рослинного походження), Китаю (руди, шлак і зола, жири та олії тваринного або рослинного походження, механічні машини) та Єгипту (чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження) – по 4,3%, Польщі – 4% (чорні метали, руди, шлак і зола, електричні машини), Італії – 3,7% (чорні метали, зернові культури, насіння і плоди олійних рослин), Казахстану – 3,3% (вироби з чорних металів, залізничні локомотиви, механічні машини).

Основні країни-партнери в експорті товарів

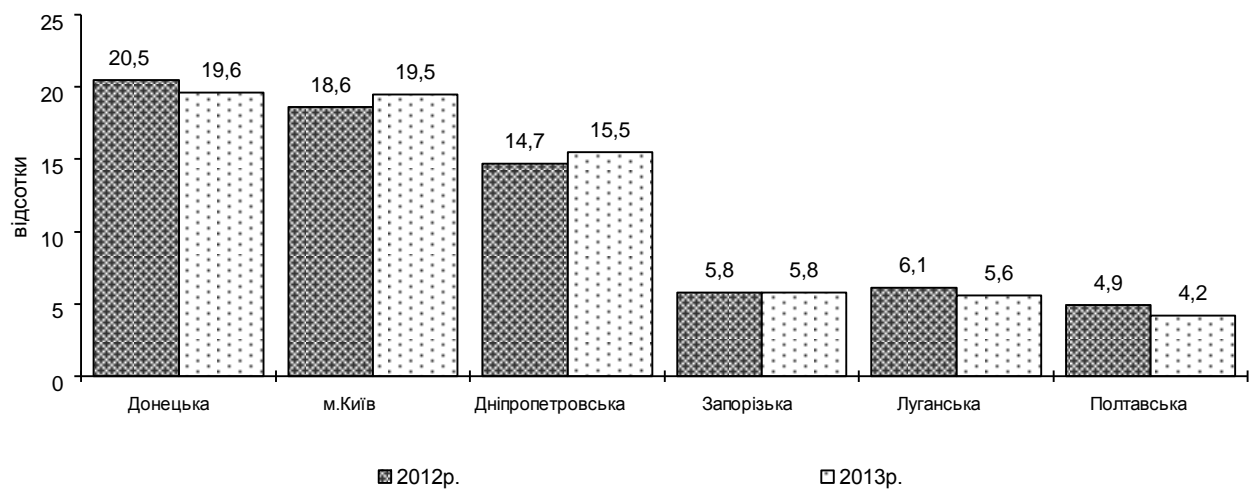
Рис.2.3. Основні країни-партнери в експорті товарів в 2012-2013 рр. [35]

Серед найбільших країн-партнерів експорт товарів збільшився до Китаю на 53,4% та Туреччини – на 3,3%. Одночасно скоротився до Російської Федерації на 14,6%, Казахстану – на 13,8%, Єгипту – на 6,1%, Італії – на 4,9%, Польщі – на 1,1%.

Основу товарної структури українського експорту склали чорні метали та вироби з них – 26,7% від загального обсягу експорту (зменшення обсягів на

7% проти 2012р.). Продукти рослинного походження становили 14% (зменшення на 3,7%), мінеральні продукти – 11,8% (зменшення на 2%), механічні та електричні машини – 11% (зменшення на 0,7%), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 6,8% (зменшення на 14,5%), готові харчові продукти – 5,6% (збільшення на 1,8%), жири та олії тваринного або рослинного походження – 5,5% (зменшення на 16,7%), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 5,3% (зменшення на 43,9%).

Обсяги експорту товарів за окремими регіонами

Рис.2.4. Питова вага регіонів України в обсягах експорту в 2012-2013 рр.[35]

У загальному обсязі експорту товарів у порівнянні з відповідним періодом попереднього року збільшилась частка чорних металів з 22,3% до 22,6%, руд, шлаку і золи – з 4,8% до 6,2%, механічних машин – з 5,5% до 6,1%, електричних машин – з 4,7% до 4,9%, насіння і плодів олійних рослин – з 2,5% до 3,2%, продуктів неорганічної хімії – з 2,5% до 2,8%. Зменшилась натомість частка жирів та олій тваринного або рослинного походження – з 6,1% до 5,5%, палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки – з 5,3% до 4,5%, залізничних локомотивів – з 6% до 3,9%.

У звітному періоді збільшився експорт окремих товарів: залізничних локомотивів, локомотивних тендерів – на 69,2% (Російська Федерація,

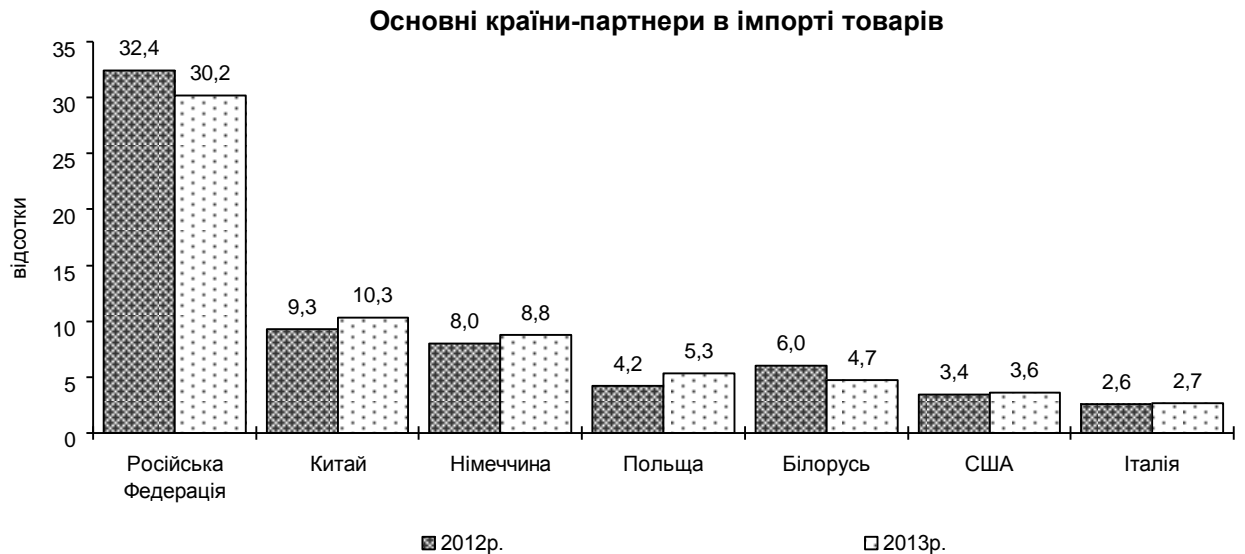
Азербайджан, Латвія), м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці на 59,8% (Російська Федерація, Ірак, Казахстан), вугілля кам'яного – на 20,9% (Туреччина, Словаччина, Болгарія), руд та концентратів залізних – на 19,4% (Китай, Чехія, Польща), сигарет, цигарок з вмістом тютюну – на 12,4% (Грузія, Азербайджан, Молдова), лісоматеріалів необроблених – на 11,7% (Китай, Туреччина, Румунія), чавуну переробного – на 7,6% (Італія, Туреччина, США), лісоматеріалів оброблених – на 6,5% (Туреччина, Італія, Угорщина), лікарських засобів – на 4,2% (Узбекистан, Російська Федерація, Білорусь), хлібобулочних, борошняних кондитерських виробів – на 4% (Російська Федерація, Казахстан, Азербайджан), сирів – на 1,1% (Російська Федерація, Казахстан, Молдова).

За видами економічної діяльності найбільші експортні поставки здійснювали підприємства, основним видом діяльності яких є металургійне виробництво – 25,7% від загального обсягу експорту (зменшення проти 2012р. на 6,9%), оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі – 20% (зменшення на 15,2%), виробництво харчових продуктів, напоїв – 5,6% (збільшення на 9,8%), добування металевих руд (збільшення на 18,6%) та виробництво інших транспортних засобів (зменшення на 27,3%) – по 5,5%, хімічне виробництво – 4,7% (зменшення на 26,2%), виробництво машин та устаткування – 3,8% (зменшення на 6,6%) та сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ними послуг – 3,6% (зменшення на 2,1%).

Імпорт з Європи становив 37,1% від загального обсягу імпорту, у т.ч. з країн Європейського Союзу – 35,1%, з країн СНД – 36,3%, Азії – 19,8%, Америки – 5,6%, Африки – 1%, Австралії і Океанії – 0,1%.

Найбільші надходження здійснювались з Російської Федерації – 30,2% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, механічні машини, чорні метали), Китаю – 10,3% (електричні та механічні машини, взуття), Німеччини – 8,8% (механічні машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного, фармацевтична продукція), Польщі – 5,3% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, пластмаси, полімерні матеріали, електричні машини), Білорусі – 4,7% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, засоби наземного транспорту, крім залізничного, добрива), США – 3,6% (засоби наземного

транспорту, крім залізничного, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, механічні машини) та Італії – 2,7% (механічні машини, фармацевтична продукція, пластмаси, полімерні матеріали).

Рис.2.5. Основні країни-партнери в імпорті товарів в Україну в 2012-2013 рр. [35]

Імпорт товарів, серед найбільших країн-партнерів, збільшився з Польщі на 14,1%, Китаю – залишився на рівні 2012р. Зменшились поставки з Білорусі на 28,9%, Російської Федерації – на 15,3%, Італії – на 6,6%, США – на 5% та Німеччини – на 0,5%.

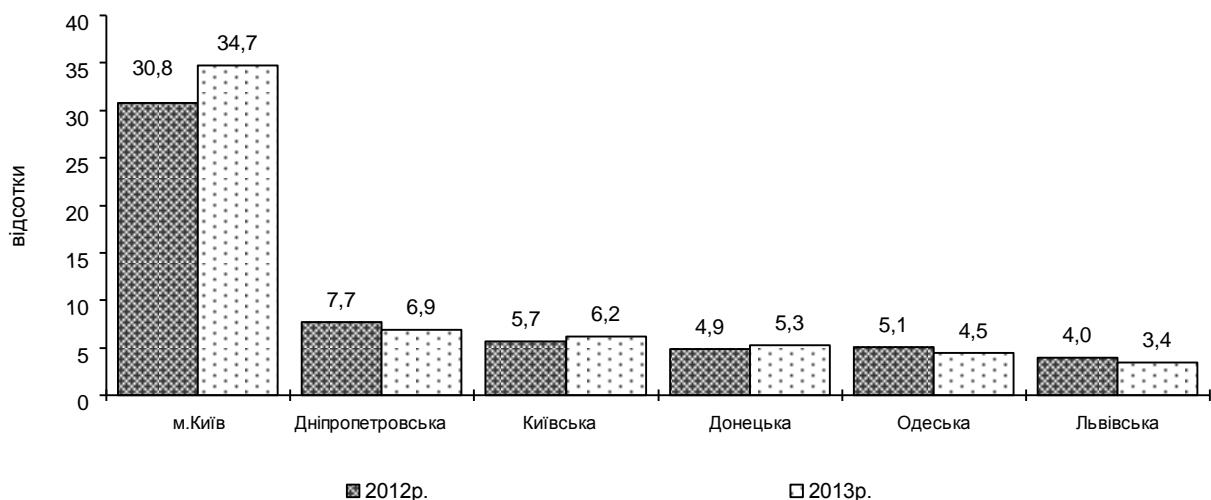
Мінеральні продукти склали 29,1% обсягу імпорту товарів (зменшення обсягів на 18,8%). На поставки механічних та електричних машин припадало 16,2% (зменшення на 5,4%), продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 11% (зменшення на 1,8%), засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів – 7,7% (зменшення на 26,8%), недорогоцінних металів та виробів з них – 6,5% (зменшення на 4,5%), в тому числі чорних металів та виробів з них – 4,5% (зменшення на 4,1%), полімерних матеріалів, пластмас та виробів з них – 6% (збільшення на 2,8%), готових харчових продуктів – 4,2% (збільшення на 8,5%), продуктів рослинного походження – 3,5% (збільшення на 9,9%), текстильних матеріалів та текстильних виробів – 3,2% (зменшення на 5%) від загальної вартості імпорту.

У загальному обсязі імпорту товарів збільшилась частка механічних машин з 8,5% до 9%, електричних машин – з 7% до 7,2%, пластмас, полімерних матеріалів – з 4% до 4,6%. Зменшилась частка палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки з 30,9% до 27,6%.

У звітному періоді спостерігалось збільшення імпорту окремих товарів: коксу і напівкоксу із кам'яного вугілля на 30,4% (Польща, Російська Федерація, Казахстан), добрив мінеральних або хімічних, азотних – на 29,8% (Російська Федерація, Польща, Узбекистан), риби свіжої, охолодженої або мороженої – на 26% (Норвегія, Ісландія, США), кукурудзи – на 24,9% (Франція, Угорщина, Румунія), насіння соняшнику – на 18,1% (США, Туреччина, Франція), шин та покришок пневматичних гумових нових для легкових автомобілів – на 6,5% (Російська Федерація, Корея, Японія), машин сільськогосподарських, садових або лісогосподарських для підготовки або оброблення ґрунту – на 5% (США, Німеччина, Франція), добрив мінеральних або хімічних із вмістом двох чи трьох поживних елементів – на 3,4% (Російська Федерація, Білорусь, Фінляндія).

Найактивніше здійснювали експортно-імпортні операції підприємства м. Києва, Донецької, Дніпропетровської, Київської, Запорізької, Луганської та Одеської областей.

Обсяги імпорту товарів за окремими регіонами

Рис.2.6. Питома вага регіонів України в обсягах імпорту в 2012-2013 рр.[35]

Найбільші імпорتنі поставки здійснювали підприємства, основним видом діяльності яких є оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі – 31% від загального обсягу імпорту (зменшення на 6,2%), діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям – 16,6% (збільшення у 2,5 рази), торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт – 7% (зменшення на 16,1%), металургійне виробництво – 4,3% (зменшення на 17,6%) і виробництво харчових продуктів, напоїв – 3% (зменшення на 3%).

Таким чином, у грудні 2013 р. обсяги експорту та імпорту товарів порівняно з листопадом 2013 р. склали 105,7% та 109,9% і становили відповідно 5891,1 млн.дол. та 7051,4 млн. доларів. Від’ємне сальдо у грудні 2013 р. становило 1160,3 млн.дол. (у листопаді 2013 р. також від’ємне – 846,4 млн. доларів).

2.2. Практика статистичних спостережень у митній сфері

Характерною особливістю митної статистики зовнішньої торгівлі є те, що вона спирається на первинні документи, які подаються учасниками зовнішньоекономічних зв'язків незалежному від них контролюючому відомству і які містять офіційно задекларовані дані про товари, що переміщуються через митний кордон.

Відповідно до "Методології" вихідними даними при формуванні митної статистики зовнішньої торгівлі є відомості, що містяться у вантажних митних деклараціях (ВМД), які заповнюються декларантами при митному оформленні вантажів і які відповідають формуляру так званого єдиного адміністративного документа (UAD), використовуваного закордонними партнерами України. Дані, що містяться у ВМД, відбивають об'єктивну і достовірну картину здійснюваних конкретних зовнішньоторговельних операцій. На основі цих даних і формується митна статистика зовнішньої торгівлі.

За допомогою митної статистики зовнішньої торгівлі держава враховує ввіз і вивіз товарів на основі так званої Загальної (general) системи обліку

зовнішньої торгівлі. Вона охоплює всі товари (у тому числі цінності, за винятком валютних цінностей, що перебувають в обігу), які надходять у межі статистичної території держави або залишають ці межі. Межею статистичної території держави є її державний кордон.

При "спеціальній" (special) системі обліку зовнішньої торгівлі межею статистичної території держави є її митний кордон. "Загальна" (The general Trade System) і "спеціальна" (The special Trade System) системи - це дві узвичаєні в міжнародній статистичній практиці системи обліку експортно-імпортних операцій. Відмінності між ними мають особливе значення для товарів, що проходять через вільні митні зони і вільні склади, які є частиною території держави, де вони розташовані, але не входять у митну територію і не підлягають митному контролю.

Товари, що надходять із вільних митних зон і вільних складів, враховуються в статистиці зовнішньої торгівлі при "спеціальній" системі обліку (спеціальний імпорт) тільки після того, як вони вийдуть із вільних митних зон і з вільних складів і надійдуть у вільний оборот.

Спеціальний експорт аналогічно включає товари, вироблені, добуті, вирощені або перероблені в країні, а також товари, завезені спочатку як спеціальний імпорт. З іншого боку, "загальна" система обліку при імпорті реєструє весь обсяг ввозу іноземних товарів, у тому числі товари, завезені у вільні митні зони і розміщені в митних складах у момент увозу, навіть якщо вони пізніше надійдуть у вільний оборот. В експорті при "загальній" системі обліку обліковуються товари, що були задекларовані для ввозу у вільні митні зони і вільні склади, проте згодом були реекспортовані.

Основний принцип обліку усіх ввезених і вивезених товарів визначається митними режимами (експорт, імпорт, реекспорт або реімпорт, митний склад, транзит і т. д.).

У митній статистиці зовнішньої торгівлі кількісний облік товарів ведеться за вагою нетто. Крім вагових одиниць виміру, у необхідних випадках для збору й опрацювання статистичних даних облік товарів ведеться й у специфічних одиницях виміру (штуки, літри, кубічні метри й ін.). У цих випадках

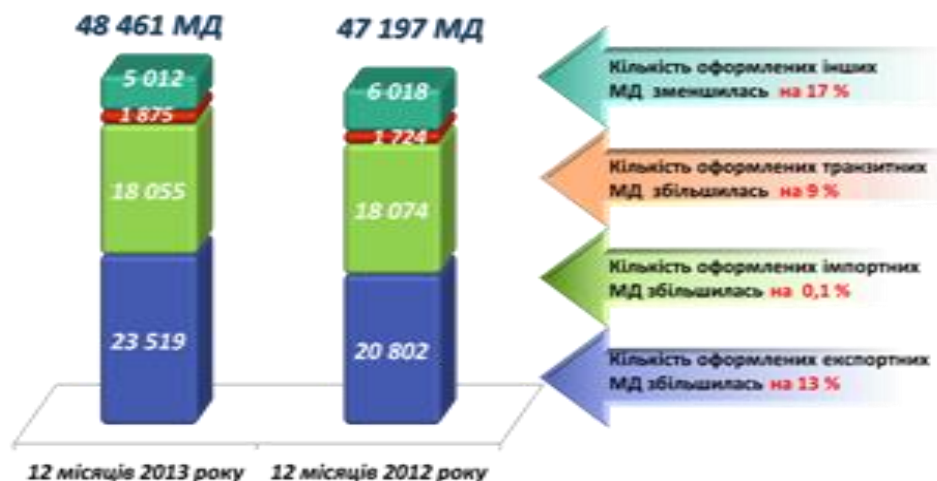
статистичний облік ведеться за кількістю, вираженою в додаткових одиницях виміру, і вказується у відповідному стовпчику ТН ЗЕД.

Проведемо аналіз базових показників митної статистики на прикладі інформаційних та звітних даних Вінницької митниці Міндоходів. Станом на 01.01.2014 на обліку у Вінницькій митниці перебуває 1234 особи, що здійснюють операції з товарами.

За 2013 рік спостерігається зменшення активності суб'єктів ЗЕД, що перебувають на обліку у Вінницькій митниці, порівняно з 2012 роком, кількість працюючих зменшилась на 2% (працювали 739 СЗЕД, що перебувають на обліку, за 2012 рік - 752) [36].

Загальна кількість оформлених МД збільшилась на 3% (оформлено 48461, за 2012 рік – 47197), при цьому спостерігається (рис.2.7):

- зменшення кількості імпорتنих МД на 0,1% (18055, в минулому періоді – 18074).
- збільшення кількості експортних МД на 13% (23519, за 2012 рік – 20802);
- збільшення кількості транзитних МД на 9 % (1875, за 2012 рік – 1724).

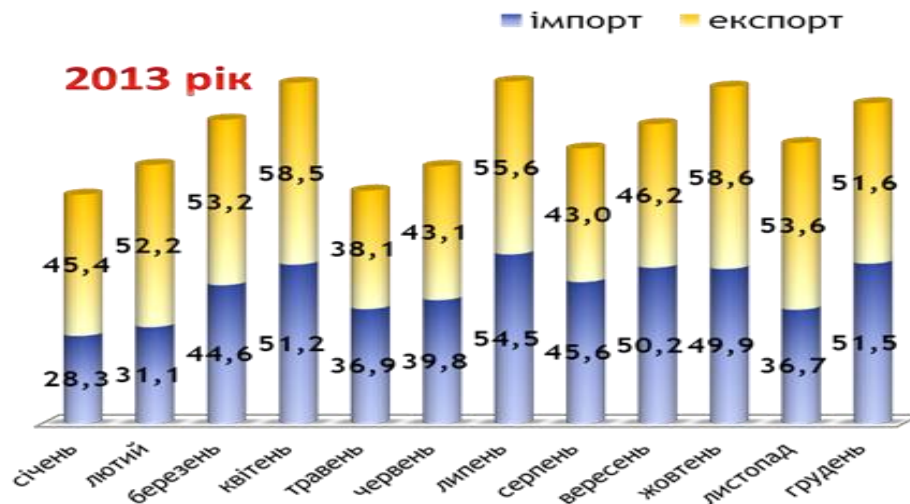

Рис. 2.7. Динаміка митного оформлення по Вінницькій митниці в 2012-2013 рр. [36]

За результатами здійснення зовнішньоекономічної діяльності за 2013 рік спостерігається зменшення на 28 % сальдо зовнішньої торгівлі товарами, яке залишається позитивним (77,7 млн.\$): обсяги експортних операцій –599 млн.

доларів США (53% від загального товарообігу), імпортих –521,3 млн. доларів США.

Загальний товарообіг збільшився на 8,5% (1120,3 млн. доларів США, за 2012 рік – 1032,5 млн. доларів США).

Рис. 2.8. Динаміка зовнішньоторговельних операцій по Вінницькій митниці в 2013 р. [36]

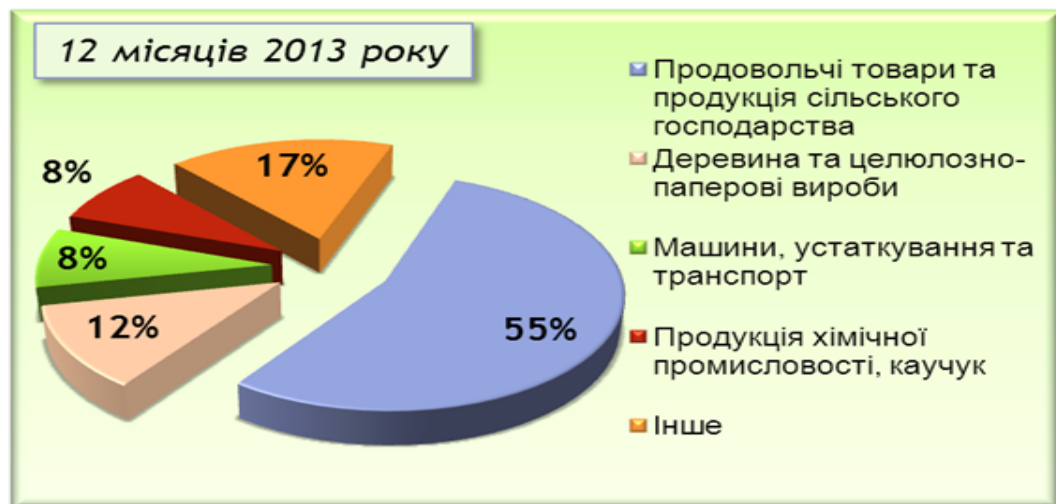
Кількість оформлених вантажів зменшилась на 0,6% (2594 тис. тонн, за 2012 рік - 2578 тис. тонн).

82,5% вартісних обсягів статистичного експорту забезпечили 4 товарні угруповання (рис.2.9):

- продовольчі товари та продукція сільського господарства (1-24 групи УКТЗЕД) –54,3% вартісних обсягів експорту,
- деревина та целюлозно-паперові вироби (44-49 групи УКТЗЕД) – 11,80%,
- машини, устаткування (25-26 групи УКТЗЕД) – 8,3 %,
- продукція хімічної промисловості, каучук (28-40 групи УКТЗЕД) –7,9%.

Обсяги статистичного імпорту в звітному періоді в порівнянні з минулим періодом:

- збільшилися на 7% за ваговим показником (415,5 тисяч тон, в минулому періоді - 389,6 тисяч тон);
- збільшилися на 13% за вартісним показником (521 369 тисяч доларів США, в минулому періоді - 462 071 тисяч доларів США);

Рис. 2.9. Основні товарні групи експорту, що оформлялись на Вінницькій митниці в 2013 р. [36]

При цьому вартість одиниці товару збільшилася на 6% і становить 1,25 доларів США за кг (в минулому періоді - 1,19 доларів США за кг).

Таблиця 2.1

Основні товарні позиції експорту, що переміщувався в зоні діяльності Вінницької митниці в 2013 р. [36]

Назва товару	Сумарна фактурна вартість, тис. дол. США	Відсоток від загального експортного товарообігу, %	Основні підприємства, які експортують даний товар
Олії соняшникова	83006,15	13,6	ТОВ "ДІ ЕНД АЙ ЕВОЛЮШН", ТОВ "Авіс", ТОВ НВП "АРГОН"
Соки з плодів	39259,1	6,5	ТОВ "АгрANA Фрут Україна", ТОВ "АгрANA Джус Україна", ТОВ "Пфаннер Бар"
Вироби столярні та теслярські будівельні деталі	35934,14	5,9	ТОВ "БАРЛІНЕК ІНВЕСТ", ТОВ "ФАБРИКА ДОМ", ТОВ "ДІВАРІО"
Макуха та інші тверді відходи і залишки	31408,81	5,2	ТОВ "ДІ ЕНД АЙ ЕВОЛЮШН", ТОВ підприємство "АВІС", ТОВ "Вінницька птахофабрика"
Поверхнево-активні органічні речовини (крім мила)	22504,07	3,7	ПрАТ "ВІННИЦЯПОБУТХІМ", ПП "Фірма "Бершадь Агроплюс"
Маргарин; харчові суміші або продукти з тваринних і рослинних жирів	21951,9	3,6	ТОВ "ІНТЕР ФУД", ТОВ "Підволочиськ зерно", ТОВ НВП "АРГОН"
Галька, гравій, щебінь	18219,68	3	ТОВ "Гніванський гранітний кар'єр", ПрАТ "Стрижавський кар'єр", ТОВ "Вінницьке кар'єроуправління"
Соеві боби, подрібнені або неподрібнені	15424,83	2,5	ТОВ "Пфаннер Агро", ТОВ "Гермес Агро", ТзОВ "Цехаве Корм ЛТД"
Плоди, горіхи	15309,62	2,5	ТОВ "АГРANA ФРУТ УКРАЇНА", ПП "Подільський Прометей", ФОП Бенкалюк Олександр Євгенійович,
Каолін та інші глини каолінові	15134,52	2,5	ТОВ "АКВ Українське каолінове товариство", ПрАТ "Глуховецький ГЗКК ПАТ "ПлазмаТек"

Вартісні обсяги статистичного імпорту, з якого не сплачено жодного податку, збільшилися на 38% і становлять 56 084 тисяч доларів США, (в минулому періоді - 40 675 тисяч доларів США) і склали 11% від загального обсягу статистичного імпорту.

Вагові обсяги статистичного імпорту, з якого не сплачено жодного податку, збільшилися на 542% і становлять 28,22 тисяч тон, (в минулому періоді - 4,40 тисяч тон) і склали 6,79% від загальної ваги статистичного імпорту.

Рис.2.10. Основні товарні групи імпорту, що оформлялись на Вінницькій митниці в 2013 р. [36]

Обсяги статистичного імпорту, з якого сплачений хоча б один податок (включаючи громадян зі сплатою податків), в звітному періоді в порівнянні з аналогічним періодом минулого місяця:

- збільшилися на 1% за ваговим показником (387,3 тисяч тон, в минулому періоді - 385,2 тисяч тон);
- збільшилися на 10% за вартісним показником (465 285 тисяч доларів США, в минулому періоді - 421 396 тисяч доларів США);

Спостерігаються також такі зміни:

- збільшилася вартість одиниці ваги на 9,83% (1,20 доларів США за кг, в минулому періоді - 1,09 доларів США за кг);

- збільшилося податкове навантаження на вартісні обсяги на 4,6% (24,81 коп/грн, в минулому періоді - 23,72 коп/грн);

- збільшилося податкове навантаження на вагові обсяги на 14,9% (2,38 грн/кг, в минулому періоді - 2,07 грн/кг).

Таблиця 2.2

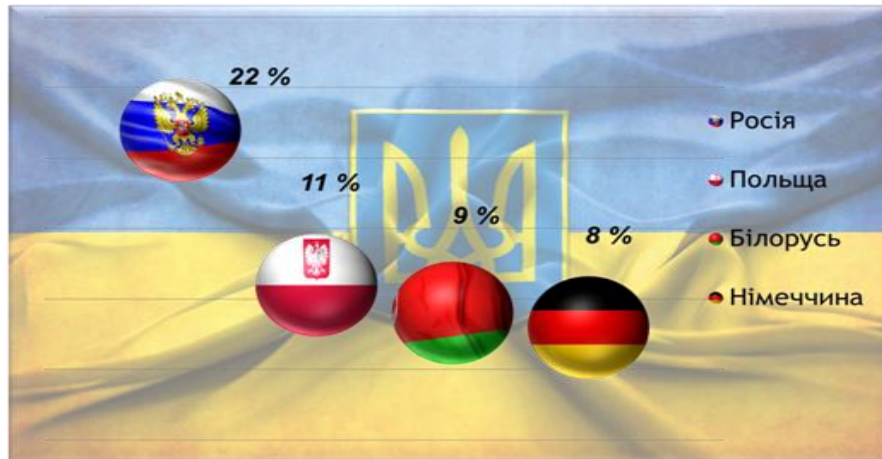
**Основні товарні позиції імпорту, що переміщувався в зоні діяльності
Вінницької митниці в 2013 р. [36]**

Назва товару	Сумарна митна вартість, тис. дол. США	Відсоток від загального імпортного товарообігу, %	Основні підприємства, які імпортують даний товар
Нафта або нафтопродукти	41684,38	6,4	ПзП "ЛУКОЙЛ-Україна", ТОВ "АГРОХІМЗБУТ", ФОП ЗАСЛАВСЬКИЙ ДМИТРО ІЛЛІЧ
Холодильники, морозильники	26548,24	4,1	ТОВ "Версія", ТОВ "Кефей", ТОВ "Альпарі"
Добрива мінеральні або хімічні	25979,94	4	ДП "Агроцентр ЄвроХім- Україна", ТОВ "Українська аграрна і хімічна компанія", ТОВ "ТОРГОВИЙ ДІМ "АГРОІМПОРТ ЛТД"
Трактори (за винятком тракторів товарної позиції 8709):	25331,19	3,9	ПП "СТАР КАР", ТОВ "ПромТехноАвто", ПП"Автотрейд Вінниця"
Поверхнево-активні органічні речовини (крім мила)	20423,34	3,1	ПрАТ "ВІННИЦЯПОБУТХІМ", ТОВ"Барлінек Інвест", СУП у формі ТОВ "Сперко Україна"
Моторні транспортні засоби для перевезення вантажів:	19220,24	2,9	ТОВ "ВІННИЦЬКА БУДІВЕЛЬНА КАМПАНІЯ", ТОВ "ПромТехноАвто", ПП"Автотрейд Вінниця"
Прокат плоский з вуглецевої сталі	18170,02	3	ТОВ "Вінницький завод пакувальних виробів "Вінтар", ТОВ "АрселорМіттал Пекеджінг Україна", Підприємство "ЕНЕРГОГАРАНТ"
Гліцерин сирий; гліцерінова вода та гліцеріновий луг	14391,8	2,2	ТОВ "Укрхімресурс.", ТОВ "Глікохім"
Добрива мінеральні або хімічні, калійні:	14361,48	2,2	ДП "Агроцентр ЄвроХім- Україна", ТОВ "СИНТЕЗ РЕСУРС", ТОВ "Біоферт"
Причепи та напівпричепи	13301	2	ПП"Автотрейд Вінниця", Вінницьке обласне Військово-патріотичне об'єднання, ТОВ "ПромТехноАвто"

Таким чином, 80% надходжень податків забезпечили 4 галузеві угруповання:

- машини, устаткування та транспорт (84-90 групи УКТЗЕД) – 32% сплачених податків,
- продукція хімічної промисловості (28-40 групи УКТЗЕД) – 26%,
- продовольчі товари та продукція сільського господарства (1-24 групи УКТЗЕД) – 13 %,
- метали та вироби з них – 8,5%.

Серед країн світу, з якими вітчизняні суб'єкти господарської діяльності проводили зовнішньоекономічні операції, лідерами є Росія (22% загального товарообігу), Польща (11% загального товарообігу), Білорусь (9% загального товарообігу), Німеччина (8% загального товарообігу) (рис.2.11).

Рис.2.11. Основні країни-торговельні партнери, що здійснювали митне оформлення в зоні діяльності Вінницької митниці [36]

В 2013 році порівняно з 2012 роком спостерігається:

- зменшення показників, що характеризують роботу пунктів пропуску через митний кордон України по кількості пропущених вантажів – на 10.4 % (1424 тис.тонн, в 2012 – 1590 тис.тонн.),
- збільшення кількості пропущених транспортних засобів – на 4,7% (467344 засобів, в 2012 – 446112),
- збільшення по кількості пропущених громадян – на 15,4% (4919708 осіб, в 2012 – 4262972 особи).

З метою своєчасного доведення до суб'єктів ЗЕД змін та доповнень в митному законодавстві при здійсненні митних процедур, а також виявлення проблемних питань чи конфліктних ситуацій, обговорення шляхів їх вирішення і своєчасного реагування проведено 9 робочих зустрічей з митними брокерами, декларантами, суб'єктами ЗЕД.

Для здійснення заходів організаційного, технічного та нормативного характеру щодо реалізації Концепції реформування митної системи „Обличчям до людей” інформаційно – довідкові матеріали розміщувалися в адмінбудинку Вінницької митниці.

За результатами проведення моніторингу здійснення митними постами попереднього документального контролю:

Протягом 2013 року в пунктах пропуску Вінницької митниці здійснено 23315 переміщень вантажів в режимі ввезення та транзиту.

З них до 14007 (60.1 %) вантажів на п/п «Могилів-Подільський Отач» (автомобільний) та «Могилів – Подільський - Волчинець» (залізничний) застосована процедура ПДК, а саме:

- контроль за переміщенням культурних цінностей - 0 випадків
- фіто-санітарний контроль - 13360 випадів (95.4%)
- санітарно - епідеміологічний - 74 випадки (0,5%)
- ветеринарно - санітарний контроль - 357 випадків (2,5 %)
- екологічний контроль - 228 випадків (1,6 %).

Припинення здійснення ПДК відбувалось в 1 випадку (1-фітосанітарний,).

Проведено аналіз часових нормативів митного оформлення за 12 місяців 2013 року в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. В порівняння з минулим роком загальний час митного оформлення МД зменшився на 8,16 хв. (19,85 %).

Прослідковується тенденція щодо зменшення часових нормативів митного оформлення імпорتنих МД у 2013 році в порівнянні з аналогічним періодом 2012 року на 10,36 хв. (20,16 %). Також спостерігається тенденція щодо зменшення часу митного оформлення по експортних МД на 21,60 %, що в часовому еквіваленті складає 7,36 хв. та транзитних МД на 20,11% (5,07 хв.).

Таким чином в порівнянні з минулим роком в 2,3 рази зменшилась кількість випадків перевищення 4-х годинного часу митного оформлення МД.

Митні огляди за період 01.01.13 – 31.12.13 були обумовлені наступними основними причинами: вимоги АСАУР центрального рівня - 932 митних оглядів, що становить 80,1% всіх проведених митницею оглядів за звітний період; ініціатива податкових органів – 97 (8,3 %).

Митні огляди за період 01.01.12 – 31.12.12 були обумовлені наступною основною причиною: вимоги АСАУР центрального рівня - 519 митних оглядів, що становить – 94,4 % всіх проведених митницею оглядів за звітний період; перевірка ідентифікаційних ознак товару, встановлених нормативно-правовими актами – 27 митних оглядів, що становить – 4,9 % всіх проведених митницею оглядів.

За звітний період Вінницькою митницею надано 302 картки відмови в прийнятті митної декларації, митному оформленні чи пропуску товарів і транспортних засобів через митний кордон України, що складає 1 % від загальної кількості МД (оформлено 48371 МД).

Найбільша кількість карток відмови у процентному відношенні до оформлених МД надана М/п „Вінниця – центральний” - 0 %, Відділ митного оформлення № 1 митного поста „Вінниця – центральний” - 1 %, Сектор митного оформлення „Гайсин” митного поста „Немирів” - 2 %.

Основні причини надання карток відмови у 2013р.: запит на витребування документів по визначенню митної вартості, винесення рішень про коригування митної вартості товарів, винесення класифікаційних рішень, відправлення зразків на ЦМУЛДЕР.

Середній проміжок часу між моментом прийняття ВМД та наданням картки відмови за звітний період складає 912 годин (максимум 539 днів, мінімум 2 хвилини).

В 2013 році Вінницька митниця Міндоходів досягла 99,9 % оформлень митних декларацій на бланку єдиного адміністративного документа в електронному вигляді. З метою забезпечення процедури електронного декларування, у зв'язку із проведенням ротацій працівників, зміною штатної структури митниці, здійснено підготовку документів на отримання електронного цифрового підпису для реєстрації в АЦСК Міндоходів України, генерацію особистого та відкритого ключів, формування, скасування, поновлення сертифікатів відкритого ключа більш як 250 користувачів.

З метою уникнення затримок при електронному декларуванні забезпечено використання нової системи адресації без затримок при електронному

декларуванні. В 2013 році митниця розпочала використовувати механізм попереднього електронного декларування, оформлено 32 митні декларації типу ЕА, очікуваний показник у цьому позитивному тренді перевиконано на 52 %.

З метою актуалізації даних у ЄАІС для обміну інформацією з органами Міндоходів, Національним банком, банками, МВС України забезпечено своєчасне надсилання електронних копій митних декларацій до ЄАІС Міндоходів.

З метою забезпечення обміну інформацією про рух електронних платежів з головним управлінням Державного казначейства України у Вінницькій області за допомогою ПТК «Клієнт банку-банк» організовано безперебійну роботу ПТК «Клієнт-банку-Банк» для перерахування коштів до Державного бюджету України.

Затримки у митному оформленні по причині відсутності на рахунку митниці перерахованих суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами коштів за митне оформлення не виявлені.

З метою уникнення надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності недостовірних даних у документах, що подаються до митного оформлення, проведено звірку переліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які знаходяться на обліку у Вінницькій митниці, з даними реєстру свідоцтв платників ПДВ. За результатами проведеної перевірки анульовано 5 карток обліку осіб, які здійснюють операції з товарами.

Індикативний показник доходів до Державного бюджету України (1 065,5 млн.грн) виконано на 94,6%.

Середньоденні перерахування за 2013 рік становлять 4 млн.грн., що на 720,6 тис. грн., або на 21,7% більше, ніж у попередньому році (2012 р. - 3,3млн.грн.).

Результатом роботи митниці у 2013 році стало перерахування до Державного бюджету України митних платежів та зборів у сумі 1 млрд. 7 млн. 618 тис. грн. (в т.ч. до загального фонду – 953 млн. 527 тис. грн., до спеціального фонду – 54 млн. 91 тис. грн.).

**Стан виконання Вінницькою митницею індикативних показників по
видах платежів в 2013 р.**

тис.грн

Назва платежу	Індикативний показник	Надходження до державного бюджету	Виконання, %
Загальний фонд Державного бюджету			
Мито вивізне	482,8	124,9	25,9
Мито ввізне	125 284,1	110 636,7	88,3
ПДВ	926 534,6	831 132,95	89,7
Акцизний податок	82,0		
Плата за митне оформлення	1 027,2	801,28	78,0
Єдиний збір	2 590,5	3 230,97	124,7
Інші		7 600,3	
Всього до загального фонду	1 056 001,2	953 527,1	90,3
Спеціальний фонд Державного бюджету			
Всього до спеціального фонду	8 375,9	54 090,6	645,8% або в 6,5 раза
Мито ввізне	1 583,1	1 328,61	83,9
Акцизний податок	7 905,4	46 519,9	588% або в 5,9 раза
Утилізаційний збір		5 326,28	
Екологічний податок		915,81	
Всього до Держбюджету	1 065 489,7	1 007 617,7	94,6

Найнижчий показник виконання індикативних показників в розрізі податків – 25,9 %, - спостерігається по вивізному миту. Разом з цим, в 2013 році його перераховано 124,9 тис.грн, що в 2,2 раза більше, порівняно з 2012 роком (55,9 тис.грн). Зазначений податок сплачувався при експорті насіння льону, насіння соняшника та відходів переробки соняшника (макуха, паливні гранули). Експортери – ТОВ «Фітосвіт ЛТД», ПП «Веста», ТОВ «СП Біогран», ТОВ «Вінницька птахофабрика».

Порівняно з 2012-м в 2013 році до держбюджету перераховано на 176,1 млн.грн., або на 21,2% більше.

Зменшення надходжень порівняно з 2012-м роком спостерігається лише по платі за митне оформлення – на 93,7 тис. грн. (на 10,5 %).

Зменшення відбулося внаслідок суттєвого обмеження кола підстав для проведення оглядів товарів та транспортних засобів (відповідно до положень

ст. 338 Митного кодексу України від 13.03.2012 року) та, як наслідок – випадків митного оформлення поза місцем розташування митних органів.

Таблиця 2.4

Надходження до держбюджету за 2012-2013 роки у розрізі податків і зборів, що адміністровані Вінницькою митницею, тис. грн.

Назва платежу	2012 р.	2013 р.	Відхилення	
			+/-	%
ПДВ	718 621,07	831 132,95	112 511,88	15,6
Акцизний податок	6 181,0	46 519,9	40 338,9	653% або в 7,5 раза
Мито	102 548,5	112 090,21	9 541,7	9,3
Єдиний збір	2 193,0	3 230,97	1 037,97	47,3
Плата за м/о	895,0	801,28	-93,7	-10,5
Утилізаційний збір	0,0	5 326,28	5 326,28	100
Екологічний податок	1,0	915,81	914,81	100
Інші	1 077,38	7 600,3	6 522,9	605% або в 7 разів
Разом	831 516,9	1 007 617,7	176 100,7	21,2

Митницею залучались всі наявні резерви для забезпечення доходів бюджету. Так, з метою розширення бази оподаткування здійснювався постійний контроль за правильністю визначення митної вартості. За результатами цієї роботи протягом 2013 року додатково перераховано до Держбюджету 55,1 млн. грн. (на 18 % менше порівняно з 2012 роком).

2.3. Відомчі класифікатори та їх значення для митно-статистичної діяльності

У міжнародній статистичній практиці основні статистичні класифікації видів економічної діяльності, продукції та товарів поєднані у взаємопов'язану систему. В Україні систему національних класифікацій розроблено на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 04.05.93 р. № 326 "Про Концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики" [38]. З огляду на це, для

забезпечення можливості порівняння статистичних даних, при створенні основних національних статистичних класифікацій видів економічної діяльності, продукції, товарів у якості базових були використані похідні європейські класифікації у незмінному вигляді, а деталізація (дезагрегація), що враховує національні особливості, здійснена на нижчих рівнях класифікації. Такий підхід забезпечив єдину інтерпретацію національних класифікацій з міжнародними, стандартизацію термінів, визначень, пояснень.

Разом з цим, у державній статистичній діяльності застосовуються статистичні класифікації без статусу. Це так звані локальні довідники, які створюються безпосередньо структурними підрозділами Держкомстату для вирішення окремих конкретних завдань оброблення статистичної інформації державних статистичних спостережень.

Варто також зауважити, що система національних статистичних класифікацій не є статичною, незмінною структурою і потребує постійного супроводження та удосконалення. Зміни у чинному законодавстві, перегляд міжнародних модельних статистичних класифікацій, виникнення нових потреб у вивченні певних об'єктів та явищ потребують внесення відповідних змін до класифікацій.

Нижче наведено перелік національних (державних) статистичних класифікацій (класифікаторів), які використовуються органами державної статистики, а також термінологія, яка застосовується у контексті класифікацій:

Таблиця 2.5

Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори) в Україні

<i>№ п/п</i>	Назва класифікації (класифікатора)	Абревіатура	Інформація щодо гармонізації	Організація з ведення
Класифікації, які використовуються в системі ведення ЄДРПОУ та статистичних реєстрів				
1	Класифікація видів економічної діяльності (ДК 009:2005)	КВЕД-2005	Гармонізовано з NACE (Rev. 1.1)	Держкомстат (департамент статистичної методології)
2	Класифікація видів економічної діяльності (ДК 009:2010)	КВЕД-2010	Гармонізовано з NACE (Rev. 2)	Держкомстат (департамент статистичної методології)

3	Класифікація організаційно-правових форм господарювання	КОПФГ	X	Держкомстат (департамент статистичної методології)
4	Класифікатор об'єктів адміністративно-територіального устрою України	КОАТУУ	X	Головне міжрегіональне управління статистики у м. Києві, Держкомстат (департамент статистичної методології)
5	Класифікація органів державного управління	КОДУ	X	Держстат (департамент статистичної методології)
6	Класифікація країн світу	КС	Гармонізовано з міжнародним стандартом ISO 3166-1:2009	Держкомстат (департамент статистичної методології)
7	Класифікація валют	КВ	Гармонізовано з міжнародним стандартом ISO 4217:2001	Держкомстат (департамент статистичної методології)
Класифікації системи національних рахунків				
8	Класифікація інституційних секторів економіки України	КІСЕ	Відповідає міжнародному стандарту Системи національних рахунків (СНР'93)	Держкомстат (департамент макроекономічної статистики)
9	Класифікація індивідуального споживання за цілями	КІСЦ	СОICOP HBS, 2003	Держкомстат (департамент статистичної методології) разом з департаментами обстежень домогосподарств та статистики цін)
Інші національні (державні) класифікації (класифікатори), які використовуються у державній статистичній діяльності				
10	Основні промислові групи	ОПГ	Аналог MIGs 2009	Держстат України (департамент статистики виробництва)
11	Статистична класифікація продукції Таблиці відповідності	СКП-2011	Гармонізовано з CPA-2008	Держкомстат (департамент статистичної методології)
12	Номенклатура продукції промисловості	НПП	Гармонізовано з CPA 2008, PRODCOM 2012	Держстат України (департамент статистики виробництва)
13	Державний класифікатор будівель та споруд	ДК БС	Гармонізовано з СС	ДНДІАСБ Держбуду
14	Номенклатура продукції будівництва	НПБ	Гармонізовано з СС	Держкомстат (департамент статистики виробництва), НТК статдосліджень
15	Класифікація видів вантажів	КВВ	Гармонізовано з NST 2007	Держстат України (департамент статистики послуг)
16	Класифікатор відходів	КВ	Гармонізовано з КВЕД та ДКПП	Мінприроди України
17	Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності	УКТЗЕД	Гармонізовано з HS, CN	Держмитслужба
18	Класифікація послуг зовнішньоекономічної діяльності	КПЗЕД	КВЕД	Держкомстат (департамент статистики торгівлі, НТК статдосліджень)
19	Класифікація зовнішньоекономічних послуг	КЗЕП	РКППБ, рекомендована КСМТП (ООН, 2010) та КПБ-6 (МВФ, 2009)	Держстат (департамент статистики торгівлі)

20	Класифікатор професій	КП	Гармонізовано з ISCO-88	ДУ НДІ соціально-трудоких відносин
21	Класифікація видів науково-технічної діяльності	КВНТД	В основу покладено принцип розподілу класів 73.10 та 73.20 КВЕД	Ведення здійснюється НТК статдосліджень на підставі рішень МОН, ВАК, НАНУ
22	Класифікатор системи позначень одиниць вимірювання та обліку	КСПОВО	Гармонізовано з міжнародними стандартами ISO 31:1992 ISO 1000:1992	ДП "УкрНДНЦ" Держспоживстандарту України

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, розробляє, затверджує, впроваджує та здійснює ведення відомчих класифікаторів інформації з питань державної митної справи - нормативно-технічних документів, які використовуються у процесі оформлення митних декларацій.

Таблиця 2.6.

Перелік відомчих класифікаторів у митній сфері

Відомчі класифікатори	
класифікатор типів декларацій;	класифікатор митних режимів;
класифікатор особливостей переміщення товарів через митний кордон України;	класифікатор умов поставки;
класифікатор характерів угод;	класифікатор видів транспорту;
класифікатор видів упаковок;	класифікатор звільнень від сплати митних платежів при ввезенні товарів на митну територію України;
класифікатор звільнень від сплати вивізного мита;	класифікатор документів;
класифікатор способів розрахунку;	класифікатор типів контейнерів;
класифікатор заходів гарантування;	класифікатор видів штрафних санкцій;
класифікатор підстав здійснення доплати (повернення) сум митних платежів;	класифікатор митних органів, їх структурних підрозділів, митних організацій, спеціалізованих навчальних закладів та науково-дослідної установи митної служби України;
класифікатор видів надходжень бюджету, що контролюються митними органами;	класифікатор одиниць вимірювання та обліку, що використовуються у процесі оформлення митних декларацій;
класифікатор митних формальностей, що можуть бути визначені за результатами застосування системи управління ризиками;	класифікатор ініціаторів проведення митних формальностей, що можуть бути визначені за результатами застосування системи управління ризиками;

Класифікатори не містять правових норм та використовуються виключно для цілей, передбачених Митним Кодексом України для кодування інформації,

яка використовується в процесі оформлення митних декларацій, ведення митної статистики, електронного декларування та системи управління ризиками.

Відомчі класифікатори розробляються у формі таблиць розподілу об'єктів класифікації. Як приклад, розглянемо Класифікатор типів контейнерів (табл. 2.7):

Таблиця 2.7

Класифікатор типів контейнерів

Код типу контейнера	Назва	Довжина	Висота	Макси-мальне завантаження, кг	Об'єм, куб. м
Середньотонажні контейнери					
111	Універсальний середньотонажний 3-тонний контейнер (УУК-3)	2100 мм	2400 мм	2400	5,2
121	Універсальний середньотонажний 5-тонний контейнер (УУК-5)	2650 мм	2400 мм	4050	10,4
Крупнотонажні контейнери					
211	20-футовий стандартний контейнер (Standard)	20 футів	8 футів	21920	33,9
212	40-футовий стандартний контейнер (Standard)	40 футів	8 футів	26580	67,7
221	40-футовий контейнер підвищеної місткості (High Cube)	40 футів	9 футів	26330	76,4
222	45-футовий контейнер підвищеної місткості (High Cube)	45 футів	9 футів	30440	82,5
231	20-футовий рефрижераторний контейнер (Reefer)	20 футів	8 футів	23950	28,0
232	40-футовий рефрижераторний контейнер (Reefer)	40 футів	8 футів	26110	60,2
233	40-футовий рефрижераторний контейнер підвищеної місткості (High Cube)	40 футів	9 футів	26280	67,4
234	45-футовий рефрижераторний контейнер підвищеної місткості (High Cube)	43 футів	8 футів	24300	75,4
241	20-футовий ізолюваний контейнер (Insulated)	20 футів	8 футів	17780	26,3
251	20-футовий контейнер з вентиляцією (Ventilated)	20 футів	8 футів	21350	32,4
261	20-футовий контейнер з відкритим верхом (Open Top)	20 футів	8 футів	21560	32,0
262	40-футовий контейнер з відкритим верхом (Open Top)	40 футів	8 футів	31570	66,7
271	20-футовий контейнер на базі платформи (Flat Rack)	20 футів	8 футів	27530	27,9
272	40-футовий контейнер на базі платформи (Flat Rack)	40 футів	8 футів	39470	54,8
281	Контейнер-цистерна (Tank)	20 футів	8 футів	26000	24,0
Інші контейнери					
811	Спеціалізований контейнер (Specialized container)	не визначено	не визначено	не визначено	не визначено
911	Невідомий тип контейнера (Unknown container type)	не визначено	не визначено	не визначено	не визначено

Таблиці заповнюються з додержання таких вимог:

- 1) таблиці розподілу об'єктів класифікації містять такі обов'язкові графи:
  - код об'єкта класифікації - умовне цифрове та/або буквене позначення, яке відображає систему кодування і розподілу об'єктів за класифікаційними угрупованнями;
  - назва об'єкта класифікації з його словесним описом, що дає змогу відрізнити конкретний об'єкт класифікації від інших;
- 2) у разі зміни системи кодування об'єктів класифікації відомчий класифікатор підлягає перегляду.

Виключений код об'єкта класифікації не використовується для новостворених об'єктів класифікації. Для забезпечення достовірності й об'єктивності статистичних даних за попередні періоди у разі виключення коду об'єкта класифікації він залишається як довідкова інформація.

Окремим наказом Міністерства доходів і зборів затверджено Класифікатор органів доходів і зборів, їх структурних підрозділів, спеціалізованих департаментів і органів Міндоходів. Код Класифікатора органів доходів і зборів, їх структурних підрозділів, спеціалізованих департаментів та органів Міндоходів складається з дев'яти знаків, наприклад розглянемо приклад по Тернопільській митниці (табл. 2.8).

Формується класифікатор за такою схемою:

40300 01 00,

де:

- з першого до третього знаку - код Міністерства доходів і зборів України, митниці Міндоходів, спеціалізованого департаменту, органу Міндоходів;
- з першого до п'ятого знаку - код митного поста. Четвертий та п'ятий знаки коду - номер митного поста в межах однієї митниці Міндоходів;
- з першого до сьомого знаку - код пункту пропуску, пункту контролю через державний кордон України. Шостий та сьомий знаки коду - номер пункту пропуску, пункту контролю в межах однієї митниці Міндоходів;

– з першого до дев'ятого знаку - код структурного підрозділу митниці Міндоходів. Восьмий та дев'ятий знаки коду - номер структурного підрозділу митниці Міндоходів. У випадку класифікації підрозділу, який не входить до складу митного поста - порядковий номер цього підрозділу в межах однієї митниці Міндоходів. У випадку класифікації підрозділу, який входить до складу митного поста - порядковий номер підрозділу в межах митного поста.

Таблиця 2.8

Особливості класифікації органів доходів і зборів

№ з/п	Найменування органу доходів і зборів, його структурних підрозділів, пунктів контролю та пунктів пропуску через державний кордон України	Код	Характеристика пункту пропуску, пункту контролю
16	Тернопільська митниця Міндоходів	40300 00 00	
Зона діяльності – Тернопільська область			
	Відділ боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями	40300 00 01	
	Відділ митної вартості, класифікації товарів та заходів регулювання ЗЕД	40300 00 03	
	Сектор організації митного контролю	40300 00 05	
	Сектор контролю за переміщенням товарів	40300 00 07	
	Адміністративно-господарський відділ	40300 00 08	
	Відділ митного оформлення № 1	40300 00 06	
	П/п „Тернопіль - аеропорт”	40300 01 00	130
	М/п „Чортків”	40302 00 00	
	М/п „Збараж”	40303 00 00	

У колонці "Характеристика пункту пропуску, пункту контролю" зазначаються три знаки, з яких:

– перший знак - цифри 1 - 4, які визначають категорію пункту пропуску, пункту контролю, а саме: 1 - міжнародний; 2 - міждержавний; 3 - місцевий; 4 - міжнародний, місцевий.

– другий знак - цифри 1 - 9, які визначають вид сполучення через пункт пропуску, пункт контролю, а саме: 1 - автомобільне; 2 - залізничне; 3 - повітряне; 4 - річкове; 5 - морське; 6 - поромне; 7 - пішохідне; 8 - трубопровідне; 9 - лінія електропередачі.

– третій знак - цифри 0 - 7, які визначають суміжну країну, на кордоні з якою розташовано пункт пропуску, або її відсутність, а саме: 0 - суміжна країна відсутня; 1 - Російська Федерація; 2 - Республіка Білорусь; 3 - Республіка

Польща; 4 - Словацька Республіка; 5 - Угорська Республіка; 6 - Румунія; 7 - Республіка Молдова.

Про зміни, внесені до цих класифікаторів, Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, інформує державні органи та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, не пізніше ніж за 10 днів до набрання чинності такими змінами.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, веде централізований облік осіб, які здійснюють операції з товарами.

Взяття на облік осіб, які здійснюють операції з товарами, здійснюється одноразово:

1) за зверненнями таких осіб, у тому числі засобами електронного зв'язку, до відповідних органів доходів і зборів;

2) при першому здійсненні такими особами операцій з товарами, контроль за якими відповідно до цього Кодексу та інших актів законодавства України покладено на органи доходів і зборів.

Взяття на облік осіб, які здійснюють операції з товарами, здійснюється органами доходів і зборів шляхом присвоєння таким особам облікового номера. Орган доходів і зборів невідкладно інформує особу про взяття її на облік та повідомляє її обліковий номер. Обліковий номер особи є дійсним на всій митній території України. Такий самий обліковий номер не може бути присвоєно іншій особі. Подвійний облік осіб у різних органах доходів і зборів забороняється.

Висновки до II розділу

Статистика зовнішньої торгівлі - галузь статистики зовнішньоекономічних зв'язків, що характеризує стан і розвиток торговельно-економічних відносин між країнами. Завданнями статистики зовнішньої торгівлі є розроблення системи показників, що характеризують обсяги, динаміку і структуру зовнішньої торгівлі, аналіз чинників, що обумовлюють

основні тенденції їх розвитку, а також порівняльний аналіз показників зовнішньої торгівлі різних країн та умов торгівлі.

Статистика зовнішньої торгівлі як складова статистики зовнішньоекономічних зв'язків зокрема і загальної статистичної системи держави в цілому, безумовно, має величезне значення не тільки і не стільки для констатації кількості товарів, переміщених через кордон держави за певний період.

За 2013 р. експорт товарів склав 63312 млн.дол. США, імпорт – 76964 млн.дол. Порівняно з 2012 р. експорт склав 92%, імпорт – 90,9%. Від'ємне сальдо становило 13652 млн.дол. (за 2012р. також від'ємне – 15848,3 млн.дол.). На формування негативного сальдо вплинули окремі товарні групи: палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (–18361,3 млн. дол.), засоби наземного транспорту, крім залізничного (–5068,4 млн. дол.), механічні машини (–3068,6 млн. дол.), пластмаси, полімерні матеріали (–2952,2 млн. дол.), фармацевтична продукція (–2848,4 млн. дол.), електричні машини (–2426,4 млн. дол.).

За результатами здійснення зовнішньоекономічної діяльності по Вінницькій митниці за 2013 рік спостерігається зменшення на 28 % сальдо зовнішньої торгівлі товарами, яке залишається позитивним (77,7 млн.\$): обсяги експортних операцій –599 млн. доларів США (53% від загального товарообігу), імпортних –521,3 млн. доларів США.

Загальний товарообіг збільшився на 8,5% (1120,3 млн. доларів США, за 2012 рік – 1032,5 млн. доларів США). Кількість оформлених вантажів зменшилась на 0,6% (2594 тис. тонн, за 2012 рік - 2578 тис. тонн).

82,5% вартісних обсягів статистичного експорту забезпечили 4 товарні угруповання:

- продовольчі товари та продукція сільського господарства (1-24 групи УКТЗЕД) –54,3% вартісних обсягів експорту,
- деревина та целюлозно-паперові вироби (44-49 групи УКТЗЕД) – 11,80%,
- машини, устаткування (25-26 групи УКТЗЕД) – 8,3 %,
- продукція хімічної промисловості, каучук (28-40 групи УКТЗЕД) –7,9%.

Обсяги статистичного імпорту в звітному періоді в порівнянні з минулим періодом: збільшилися на 7% за ваговим показником (415,5 тисяч тон, в минулому періоді - 389,6 тисяч тон); збільшилися на 13% за вартісним показником (521 369 тисяч доларів США, в минулому періоді - 462 071 тисяч доларів США).

При цьому вартість одиниці товару збільшилася на 6% і становить 1,25 доларів США за кг (в минулому періоді - 1,19 доларів США за кг).

Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори) призначені для групування та систематизації інформації про поняття, об'єкти, явища, тощо в стандартний формат, що допомагає визначити їх подібність.

Відповідно до положень чинного законодавства, національні класифікатори прирівнюються до національних стандартів України, які, в свою чергу, ототожнюються з державними стандартами України, що прийняті центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації та мають бути доступними для широкого кола користувачів. Таким чином, державні класифікатори одночасно є національними класифікаторами.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, розробляє, затверджує, впроваджує та здійснює ведення відомчих класифікаторів інформації з питань державної митної справи - нормативно-технічних документів, які використовуються у процесі оформлення митних декларацій.

РОЗДІЛ III

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОЇ СТАТИСТИКИ

3.1. Орієнтири розвитку митної статистики в Україні

Ефективний соціально-економічний розвиток країни, державне управління та регулювання пов'язане з необхідністю своєчасного отримання та аналізу повної, достовірної, науково обгрунтованої офіційної статистичної інформації про соціальні, економічні, демографічні, екологічні та інші суспільні явища, що відбуваються в Україні. Важливе місце в цьому процесі займає митна статистика.

В умовах формування ринкових відносин та глобальної інформатизації діяльність органів, що займаються веденням митної статистики, залишається вельми значною та певною мірою змінюється відповідно до умов сьогодення. Враховуючи важливість статистичних даних необхідно приділити увагу достовірності таких даних та визначити міри відповідальності за несвоєчасність та недійсність їх. В цих умовах особливо стає роль системи митної статистики, оскільки вона дає аналіз митним процедурам та ефективності роботи митних органів, а також надає безліч додаткових відомостей, котрі безсумнівно можуть бути використані в економічних, соціальних, демографічних та інших статистичних досліджень, і як наслідок митна статистика може істотно вплинути на внутрішній та зовнішньодержавний політичний курс держави. Таким чином, митна статистика доповнює, а точніше виконує важливу роль у насиченні статистичними даними статистику в цілому.

Протягом останніх років головні зусилля керівництва митної служби зосереджувало на забезпеченні вчасного та якісного виконання митною службою її основних завдань, актів і доручень Президента України, Кабінету Міністрів України. Зокрема, щодо наповнення Держбюджету України; розроблення митного законодавства та його імплементації до міжнародних стандартів і стандартів Євросоюзу; забезпечення комплексного контролю за

додержанням митного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами; удосконалення механізму функціонування митної служби України; спрощення та модернізації митних процедур на кордоні й у середині держави; активізації участі Держмитслужби в роботі з оптимізації митно-тарифної та податкової політики держави.

Забезпеченню митного оформлення зовнішньоторговельних операцій сприяла робота з вдосконалення технологій митного контролю та оформлення, спрямована на прискорення та спрощення процедур митного оформлення товарів, що перетинають митний кордон України, при одночасному забезпеченні ефективного контролю за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами чинного законодавства України.

Наказом Держмитслужби та Держприкордонслужби внесено зміни до Технології прикордонного та митного контролю у пунктах пропуску через державний кордон. Запроваджено застосування спрощеного порядку контролю, який полягає у здійсненні обліку транспортних засобів, що тимчасово ввозяться громадянами-нерезидентами, шляхом внесення до відповідної бази даних відомостей про такі транспортні засоби та громадян, які їх ввозили, що дозволить у єдиному технологічному циклі здійснювати облік транспортних засобів і громадян тільки під час паспортного контролю без повторного обліку митними органами та значно скоротить строк здійснення контрольних операцій на кордоні, підвищить пропускну спроможність пунктів пропуску через державний кордон України. Також затверджено Порядок здійснення митного контролю й митного оформлення товарів, які декларуються з поданням вантажної митної декларації в електронній формі, затверджено Класифікатори з питань митної статистики, які використовуються в процесі оформлення митних декларацій, і порядки їх ведення.

Не зважаючи на велику кількість заходів, що були здійснені Держмитслужбою, останнім часом в Україні знову набуло актуальності питання вірогідності показників зовнішнього товарообігу України, що позначається у

розбіжності статистичних показників в оцінці результатів в зовнішньоекономічної діяльності України.

Статистичні показники у теорії можуть неспівпадати у зв'язку з різним визначенням термінів експорту та імпорту країн де проводиться статистичне спостереження. Відповідно до статті 194 МКУ експортом є митний режим відповідно до якого товари вивозяться за межі митної території України, визначаючи що митна територія України співпадає з її географічною територією, тобто експортом вважається фізичний вивіз товарів за межі України.

Натомість, згідно з нормами ЄС, експортом вважається товар, який підпадає під митну процедуру експорту (дефінітивний або прямий експорт) або процедуру зовнішньої переробки або ремонту або наступної внутрішньої переробки. Оригінально - «after been placed under the custom procedure for exports (definitive export) or outward processing or repair or following inward processing». (У відповідності з статистичною методологією, затвердженої Комісією ЄС № 1736/75, № 1172/95, консолідована версія).

Отже для визнання факту експорту в Україні необхідно фізично вивезти товар за межі її території, то в ЄС факт експорту затверджується митною пломбою на вагоні, що стоїть в іншій державі.

Традиційно українська офіційна статистика оперує показниками зовнішньої торгівлі, вираженої в доларах США. Вибір цієї іноземної валюти для статистичних цілей пояснюється двома чинниками - політикою НБУ, який тримає обмінний курс гривні стабільним до долару США, що позбавляє орган статистики зайвого клопоту з урахування курсових різниць при визначенні митної вартості товару, а також історичною номінацією більшості зовнішньоекономічних контрактів (у першу чергу з країнами СНД) у доларах США. Натомість, митна статистика Євросоюзу ведеться в євро. Саме тому, виникає курсова різниця при обліку вартостей товарів.

Український бізнес широко практикує маніпуляцію з базисом поставки товарів з метою ухилення від сплати податків при їх імпорті чи для збільшення сум відшкодування ПДВ при їх експорті. Приклад – якщо Ви поставляєте товар

з Бухаресту за правилами DAF (доставлений до кордону України), то до митної вартості товару включаються витрати на сплату їх доставки територією Румунії, їх страхування до такого моменту тощо, понесених продавцем або за його дорученням – іншою компанією. Якщо ж фактично домовлятися з продавцем про оплату додаткових витрат іноземною компанією (як правило – оффшорною, наприклад з Кіпру), то Україна не буде враховувати такі витрати при визначенні розміру митної вартості, але країна – експортер товару обов'язково врахує їх вартість у своїй експортній статистиці.

Оцінити розмір похибки статистичних органів України у зв'язку з рівнем корупції митних чи податкових органів не видається можливим. Але варто згадати статистику в 2012 - 2013 роках, впродовж яких середня митна ставка зменшилася ~ 7,6% до 4,2%, а доходи від мита та ПДВ зросли приблизно на 70% від планованих бюджетом.

Співставлення з міжнародною статистикою показало, що експортні потоки України лише в окремих випадках відповідають відповідній кількості вартості та питомої вартості імпорту, зафіксованому країні призначення. Значна частина усіх потоків проходить митний контроль з порушеннями, статистика демонструє повсемісні відхилення від норми в ту або іншу сторону.

По суті багато чисельні випадки прогалин у митній статистиці України у більшій або меншій мірі, стосуються як правило найбільш важливих товарних позицій українського експорту та імпорту.

Державна політика в галузі статистики спрямована на створення єдиної системи первинного обліку і статистики, на визначення змісту і характеру статистичного аналізу на всій території України. Основним змістом діяльності органів статистики є ведення державної інформаційної системи для одержання вірогідної статистичної інформації про соціально - економічний розвиток України та хід економічних реформ.

Завданнями статистики відповідно до Закону України "Про державну статистику" є (мається на увазі державна статистика):

- реалізація державної політики в галузі статистики;

- збирання, розробка, узагальнення та всебічний аналіз статистичної інформації про процеси, що відбуваються в економічному і соціальному житті України та її регіонів;
- розробка і впровадження статистичної методології, яка базується на результатах наукових досліджень, міжнародних стандартах та рекомендаціях;
- забезпечення достовірності, об'єктивності, оперативності, стабільності та цілісності статистичної інформації;
- забезпечення доступності, гласності і відкритості зведених статистичних даних в межах чинного законодавства.

Важливим завданням державної статистики є збирання, розробка і узагальнення статистичної інформації про процеси, що відбуваються в економічному і соціальному житті України та її регіонів.

Для того, щоб дістати потрібні дані, статистичні органи організовують і здійснюють статистичне спостереження за ходом виконання державних програм соціально - економічного розвитку України, її регіонів і галузей народного господарства, забезпечують збирання статистичної інформації, проведення переписів, одноразових обліків, опитувань та інших обстежень.

В умовах переходу до ринкової економіки велике значення має організація систематичного спостереження за процесами формування ринкових відносин у народному господарстві і клімату конкуренції у виробництві та обігу. Потрібно організувати інформацію про розвиток нових форм власності і господарювання, підприємництва, малого і середнього бізнесу, становлення альтернативних державним структурам форм організації виробництва, в тому числі із залученням іноземного капіталу.

Важливим завданням державної статистики є всебічний аналіз статистичної інформації про процеси, що відбуваються в економічному і соціальному житті України та її регіонів.

На сучасному етапі розвитку, коли в агропромисловому комплексі нагромаджений значний виробничий потенціал, інтенсивний розвиток виробництва помітно загострює екологічні проблеми. Тільки всебічний статистичний аналіз масових даних дасть змогу оцінити окремі напрями

інтенсифікації виробництва і конкретні агротехнічні заходи як за економічним, так і за екологічним ефектом.

В умовах переходу до економічних методів управління особливі вимоги ставляться до якості статистичного аналізу. Переважною функцією аналізу тепер є визначення причин зміни ефективності господарської діяльності і виявлення резервів її зростання. Особливої актуальності набуває факторний аналіз ефективності виробництва як засіб виявлення причин відхилень фактичних результатів виробничої та комерційної діяльності від планових і нормативних показників.

Поліпшення якості і підвищення оперативності статистичного аналізу тісно пов'язані із застосуванням сучасних ЕОМ для автоматизованого збирання, розробки та узагальнення статистичної інформації, потрібної для управління народним господарством.

Створення принципово нової науково обґрунтованої системи збирання, розробки, узагальнення і аналізу інформації - Єдиної статистичної інформаційної системи - дасть змогу запровадити в економічну практику сучасні методи аналізу і прогнозування розвитку соціально - економічних процесів.

Для вдосконалення статистики потрібно впроваджувати у практику систему національних рахунків ООН. Розбіжності між системами обліку і статистики, що використовуються в нашій державі та в інших країнах світу, створюють труднощі для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України і співробітництва її із міжнародними організаціями. В Україні розроблено і затверджено урядову Концепцію побудови національної статистики України і Державну програму переходу України на міжнародну систему обліку і статистики.

Діюча в нашій державі система балансу народного господарства дає важливу інформацію про механізм розширеного відтворення, але не враховує в повному обсязі діяльності невиробничої сфери, сфери нематеріальних послуг, фінансового аспекту відтворення. В ній недостатньо висвітлені такі економічні важелі, як державний бюджет, кредит, фінансові ресурси, тощо.

Система національних рахунків - це система взаємопов'язаних статистичних показників, яка побудована у вигляді певного набору рахунків і таблиць. Основними рахунками системи національних рахунків є виробництво, створення доходів, розподіл доходів, використання доходів, капітальних витрат, продуктів і послуг, фінансовий рахунок.

Впровадження системи національних рахунків дасть змогу створити інформаційну базу для вивчення реальних процесів, що відбуваються в ринковій економіці, зокрема розвитку виробництва, масштабів інфляції, приватизації, безробіття. Ця система згодом має стати основою для розробки національної економічної стратегії, зовнішньо - економічної і валютно - фінансової політики, що дасть можливість оцінювати розвиток економічних відносин між Україною та іншими державами.

Мета статистики із забезпечення ефективної митної політики держави є дуже значною, оскільки саме статистика покликана забезпечити доступність відкритих статистичних даних та прозорість методології їх формування для всіх зацікавлених користувачів, застосування міжнародних стандартів та класифікацій при визначенні національної системи статистичних показників і методів їх формування, розширення практики використання адміністративних даних, що являють собою отриману митними органами документовану інформацію про переміщення товарних потоків, порушення митних правил, боротьбу з контрабандою у зв'язку зі здійсненням ними своїх повноважень, формування методологічної основи для розрахунку показників, що характеризують рівень досягнення цілей соціально-економічного розвитку держави та показників діяльності митних органів, створення й запровадження корпоративної системи документообігом у митній справі.

Відповідальне управління економікою та зовнішньоекономічними зв'язками держави є немислимим без статистичних даних, що комплексно відображають розвиток зовнішньоекономічних зв'язків по регіонах, а також у розподілі за видами товарів і послуг. Методологія збору та обробки цих даних, надання їх органам управління становлять функції митної статистичної

інформації про зовнішню торгівлю, що є завданням митної статистики у вузькому значенні слова.

У широкому ж значенні – перед економічною статистикою та митною статистикою зовнішньої торгівлі стоїть завдання з аналізу та виявлення резервів підвищення ефективності виробництва й зовнішньої торгівлі, вдосконалення її структури, розробки системи аналітичних показників. Специфіка сфери зовнішньоекономічної діяльності визначає особливості правової організації та методології її статистики, а також системи статистичних показників.

3.2. Розвиток інформаційного обміну у митній службі в контексті удосконалення митної статистики

Успішний розвиток сучасної держави у XXI сторіччі залежить від інформатизації та формування інформаційного суспільства. Значення цих тенденцій в Україні обґрунтовано у Національній програмі інформатизації, яка затверджена Законом України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 - 2015 року". Стрімкий розвиток інформатизації у всіх сферах суспільного життя, обумовлює необхідність правового забезпечення цього процесу у відповідності до вимог часу.

Митна сфера визначає галузь державного управління та включає до свого складу такі складові елементи як митна політика, митна справа, митна статистика. Митна сфера визначається галуззю митної справи, яка є об'єктом державного регулювання. Галузь митної справи є важливим форпостом захисту національної безпеки, що вимагає сучасних підходів до застосування обміну інформацією.

Ефективність здійснення функцій митних органів та покладених на них завдань, в тому числі ведення митної статистики сьогодні, насамперед, залежить від взаємодії між Державною митною службою та державними органами, підприємствами, установами, організаціями, громадянами основою якої - є обмін інформацією.

Відповідно до Закону України "Про інформацію" від 02.10.1992 № 2657-ХІІ "інформація — будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [81]. За змістом інформація може бути правовою, статистичною, митною та іншою. Крім того, слід виділяти інформацію у певній сфері суспільного життя. Наприклад, інформація у сфері охорони здоров'я, у сфері оборони, у митній сфері.

Інформація у митній сфері — це відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, що стосуються здійснення державної митної справи. Інформацію у митній сфері необхідно поділяти на інформацію для митних цілей та інформацію у митній сфері загального характеру. Інформацію у митній сфері загального характеру представляє собою сукупність правил та відомостей щодо переміщення товарів, предметів та транспортних засобів через митний кордон України, послуг, що надаються митними органами, інформації щодо роботи митного органу та ін. Інформація у митній сфері може бути різною по формі представлення: текстова, числова, графічна, звукова. Інформацію у митній сфері можна класифікувати і за іншими підставами.

Зупиняючись на інформації для митних цілей необхідно зазначити, що вона поділяється на митну документальну інформацію та митну електронну інформацію.

Митна документальна інформація — це сукупність даних, що міститься у документах, необхідних для здійснення митних формальностей, зовнішньоекономічної діяльності та відомості про роботу митних органів.

Митна електронна інформація — це така сукупність даних і програм, яка підлягає або може підлягати обробці, передачі та збереженню засобами електронної обчислювальної техніки незалежно від її фізичного та логічного подання на кожному рівні структурного підрозділу митної системи України та яка містить відомості про роботу митних органів або стосується зовнішньоекономічної діяльності.

Інформаційний обмін у митній сфері — це передавання й отримання інформації (відомостей або даних) для митних цілей, а також надання інформаційних послуг. В процесі інформаційного обміну здійснюється процес руху й споживання інформації, що має значення для митних цілей. Інформаційний обмін може здійснюватися за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій та іншими способами.

Міжнародний інформаційний обмін у митній сфері — це передача і отримання інформації (відомостей або даних) для митних цілей та надання інформаційних послуг одній країні через державний кордон іншої країни.

Інформаційний обмін у митній сфері здійснюється різними способами (усно, письмово, засобами електронного зв'язку).

Інформаційний обмін здійснюється між суб'єктами в межах митної сфери. Інформаційний обмін в межах митної сфери можна розглядати в наступних категоріях (підсистемах):

- між суб'єктами митної системи;
- між суб'єктами державної митної справи;
- між суб'єктами формування та реалізації митної політики;
- між суб'єктами митної системи та державними органами;
- між суб'єктами митної системи та суб'єктами ЗЕД, підприємствами, установами, організаціями;
- між суб'єктами митної системи та громадянами;
- між суб'єктами митних правовідносин;
- між суб'єктами митної системи та митними адміністраціями інших країн, міжнародними організаціями.

Розгляд інформаційного обміну в цих категоріях дозволяє визначити особливості інформаційного обміну в кожній з груп суб'єктів.

Митна система складається з митних органів, митних організацій, а також спеціалізованих навчальних закладів та науково-дослідної установи митної служби України [82].

Обмін інформацією в межах митної системи можна розглядати як горизонтальний та вертикальний. Горизонтальний між митними органами,

вертикальний між митним органом та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи. Особливості обміну інформацією між суб'єктами державної митної справи, між суб'єктами формування та реалізації митної політики, а також між митними органами та іншими державними органами, підприємствами, установами, організаціями пов'язані з функціональною складовою владної діяльності зазначених суб'єктів.

Інформаційний обмін митної служби України з державними органами, передбачений частиною 3 статті 33 МКУ, яка визначає: "необхідні для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення документи, подання яких митним органам передбачено цим Кодексом, надаються цим органам іншими органами державної влади в електронній формі із застосуванням засобів електронного цифрового підпису" [82].

Організаційні засади інформаційного обміну між митними та іншими державними органами, які відповідно до законодавства видають документи, необхідні для здійснення митного контролю та оформлення товарів, транспортних засобів, або здійснюють контроль за дотриманням вимог законодавства у сфері видачі таких документів, з використанням ресурсів спеціальної телекомунікаційної системи "е-Документ" визначені у "Порядку інформаційного обміну між митними та іншими державними органами за допомогою електронних засобів передачі інформації", який затверджений Постановою Кабінету Міністрів № 463 від 21 травня 2012 р. [83].

Інформаційний обмін між митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, митними посередниками пов'язаний з процесом проходження митних формальностей. Відповідно до частини 3 статті 34 МКУ: "митні органи та суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності відповідно до закону можуть обмінюватися будь-якою інформацією, обмін якою прямо не передбачений законодавством України з питань державної митної справи, зокрема, з метою налагодження співробітництва з питань ідентифікації та протидії ризикам. Такий обмін може відбуватися на основі письмової угоди та

передбачати доступ митних органів до електронних інформаційних систем суб'єкта господарювання. Будь-яка інформація, що надається сторонами у ході співробітництва, є конфіденційною, якщо сторони не домовилися про інше" [82].

Інформаційний обмін в межах митної сфери, щодо інформації, що не належить до митної здійснюється відповідно до основ інформаційного законодавства України. Здійснення інформаційного обміну між митним органом та підприємствами, громадянами здійснюється також шляхом інформування та консультування. Основні положення інформаційного обміну визначені у Главі 3 МКУ "Інформування, консультування та попередні рішення з питань державної митної справи".

Митні органи інформують заінтересованих осіб про митні правила у встановленому законом порядку. Для спрощення доступу заінтересованих осіб до такої інформації митні органи застосовують інформаційні технології.

Інформація щодо законодавства України з питань державної митної справи надається у встановленому законом порядку. Митні органи надають не тільки інформацію, яку запитувала заінтересована особа, а й будь-яку іншу інформацію, яка стосується запиту, якщо її доведення до відома заінтересованої особи вважається митним органом доцільним.

Стислі довідки щодо основних положень законодавства України з питань державної митної справи, у тому числі щодо пільг, які надаються при переміщенні товарів через митний кордон України, розміщуються для загального ознайомлення в місцях розташування митних органів. Довідки друкуються українською мовою, офіційними мовами відповідних суміжних країн, а також іншими іноземними мовами, які є мовами міжнародного спілкування.

Важливим кроком вперед у правовому забезпеченні інформаційного обміну між митними органами та іншими суб'єктами інформаційного обміну у митній сфері, у тому числі із митними адміністраціями іноземних країн стало прийняття Концепції системи інформаційного обміну при попередньому інформуванні.

Ця концепція визначає цілі та принципи побудови системи інформаційного обміну при попередньому інформуванні всіх потенційних агентів та Державної митної служби України в частині попереднього інформування про товари та транспортні засоби, які плануються до переміщення під митним контролем по митній території України. Ця концепція може бути використана при розробці технологій інформаційного обміну, інструкцій, а також проектної документації інформаційних систем з усіма налаштованими на співпрацю з митними органами України агентами в сфері попереднього інформування.

Концепцією запроваджені нові терміни: Агент — митні адміністрації інших країн, організації-перевізники, Міжнародний союз автомобільного транспорту, інші суб'єкти господарської діяльності, з якими Державна митна служба України уклала Угоди про інформаційне співробітництво та підписала Протоколи про обмін попередньою інформацією. Попереднє інформування — бізнес-процес, в ході якого здійснюється передача та обробка електронної інформації про товари та транспортні засоби, які плануються до ввозу/вивозу на/з митної території України через пункти пропуску.

На даний час триває третій етап запровадження роботи Електронної митниці (2010 — 2014 рр.), яким передбачається:

- завершення впровадження системи аналізу ризиків як складової автоматизованої системи митного оформлення товарів і транспортних засобів як на рівні центрального апарату, так і на рівні митного органу (пункту митного оформлення);
- впровадження системи електронного документообігу між усіма ланками системи управління митними органами (на рівні: суб'єкт ЗЕД — пункт митного оформлення, пункт митного оформлення — адмінприміщення митного органу, митний орган — центральний апарат ДМСУ, пункт митного оформлення митний орган — Департамент митних інформаційних технологій та статистики, і також у зворотному напрямку) [85].

Стан інформаційного обміну у митній сфері поки залишається неоднорідним та нестабільним. Необхідно відмітити наступні проблемні питання інформаційного обміну у митній сфері:

- 1) необхідність нового інформаційного забезпечення замість програми "Інспектор — 2006";
- 2) потреба в удосконаленні матеріально-технічного забезпеченням митних органів України;
- 3) необхідність проведення професійного навчання співробітників митних органів, які працюють у відділах митних інформаційних технологій, а також у підрозділах, що залучені до роботи з інформаційними технологіями.
- 4) покращення організації проведення інформаційного обміну, як в межах митної системи, так і між митними органами та суб'єктами ЗЕД, митними адміністраціями іноземних країн;
- 5) потреба в удосконаленні правового забезпечення технологій інформаційного обміну (процедури, нормативи, вимоги).

Правове забезпечення міжнародного інформаційного обміну слід врегулювати, шляхом внесення змін до МКУ, а саме норми: "Митні органи беруть участь у міжнародному інформаційному обміні з митними органами іноземних держав, а також міжнародними та іншими організаціями в порядку та на умовах, визначених міжнародними угодами та законодавством України".

Важливим є налагодження обміну попередньою інформацією з країнами Європейського співтовариства. Україна та ЄС розробляють пілотний проект по обміну інформацією між митними відомствами у 2013 році, що потребуватиме створення механізмів реалізації обміну інформацією на правовому рівні.

Ще одним проблемним моментом є відсутність єдиних уніфікованих стандартів та процедур обміну інформацією між митними органами та міністерствами та відомствами: Міністерством економіки України, Міністерством закордонних справ України, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою України, Міністерством доходів і зборів України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством охорони

здоров'я України, Міністерством транспорту України, Міністерством екології та природних ресурсів України, Державною виконавчою службою, іншими державними органами, що уповноважені на здійснення відповідних контрольних функцій та мають надавати — отримувати інформацію від митних органів. Інформаційний обмін сприятиме співробітництву, координації діяльності, охороні митного кордону України, погодження проектів нормативних актів, проведенню спільних дій.

Вищезазначене підкреслює гостру необхідність створення єдиної системи обміну інформацією між органами державної влади, потребу у створенні уніфікованої інфраструктури обміну інформацією, створення єдиних стандартів для інформаційних систем органів державної влади, що забезпечить роботу Електронного Уряду України, вільного обміну інформацією та електронного документообігу.

Вважаємо, що важливою метою для митних органів є налагодження інформаційного обміну, як в межах митної системи так із іншими суб'єктами, міжнародними організаціями, митними адміністраціями іноземних країн, що підвищить ефективність їхньої діяльності через поліпшення якості інформаційно-аналітичного забезпечення, підвищення достовірності, повноти й оперативності отримання та обміну інформацією в інтересах забезпечення виконання призначення та завдань митної служби України.

Висновки до III розділу

Мета статистики із забезпечення ефективної митної політики держави є дуже значною, оскільки саме статистика покликана забезпечити доступність відкритих статистичних даних та прозорість методології їх формування для всіх зацікавлених користувачів, застосування міжнародних стандартів та класифікацій при визначенні національної системи статистичних показників і методів їх формування, розширення практики використання адміністративних даних, що являють собою отриману митними органами документовану інформацію про переміщення товарних потоків, порушення митних правил,

боротьбу з контрабандою у зв'язку зі здійсненням ними своїх повноважень, формування методологічної основи для розрахунку показників, що характеризують рівень досягнення цілей соціально-економічного розвитку держави та показників діяльності митних органів, створення й запровадження корпоративної системи документообігом у митній справі.

Відповідальне управління економікою та зовнішньоекономічними зв'язками держави є немислимим без статистичних даних, що комплексно відображають розвиток зовнішньоекономічних зв'язків по регіонах, а також у розподілі за видами товарів і послуг. Методологія збору та обробки цих даних, надання їх органам управління становлять функції митної статистичної інформації про зовнішню торгівлю, що є завданням митної статистики у вузькому значенні слова.

У широкому ж значенні – перед економічною статистикою та митною статистикою зовнішньої торгівлі стоїть завдання з аналізу та виявлення резервів підвищення ефективності виробництва й зовнішньої торгівлі, вдосконалення її структури, розробки системи аналітичних показників.

Стан інформаційного обміну у митній сфері поки залишається неоднорідним та нестабільним. Необхідно відмітити наступні проблемні питання інформаційного обміну у митній сфері:

- необхідність нового інформаційного забезпечення замість програми "Інспектор — 2006";
- потреба в удосконаленні матеріально-технічного забезпеченням митних органів України;
- необхідність проведення професійного навчання співробітників митних органів, які працюють у відділах митних інформаційних технологій, а також у підрозділах, що залучені до роботи з інформаційними технологіями.
- покращення організації проведення інформаційного обміну, як в межах митної системи, так і між митними органами та суб'єктами ЗЕД, митними адміністраціями іноземних країн;

- потреба в удосконаленні правового забезпечення технологій інформаційного обміну (процедури, нормативи, вимоги).

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В результаті проведеного дослідження теоретичних та організаційних особливостей ведення митної статистики в Україні можемо зробити наступні висновки та узагальнення.

1. Досліджено історичні етапи розвитку митної статистики та зроблено висновок, що статистика та митна статистика беруть свій початок у стародавніх державах, коли переписи населення й сільськогосподарських угідь заклали підґрунтя нині існуючої системи загального статистичного спостереження.

2. Митна статистика є складовою загальнодержавної системи статистичного обліку та звітності. Статистична інформація, яка формується, узагальнюється й аналізується митними органами, використовується в інтересах зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків, поліпшення тарифного та нетарифного регулювання, подальшої інтеграції України в загальносвітову систему економічних відносин. Доведено, що митна статистика складається з митної статистики зовнішньої торгівлі та спеціальної митної статистики. Визначено специфіку правового режиму статистичної митної інформації, яка зумовлює можливість доступу до неї. Зокрема, зазначено, що певні види статистичної митної інформації є інформацією з обмеженим доступом,

правовий режим якої визначається законодавством про охорону державної таємниці.

4. Зазначено, що митна статистика на сьогодні є дієвим апаратом спостереження за зовнішньою торгівлею держави (митна статистика зовнішньої торгівлі), а також надання відомостей про здійснення своїх повноважень усією митною системою (відомча митна статистика). В умовах подальшої інтеграції України до міжнародного економічного простору зростає вплив зовнішньої торгівлі на розвиток економіки нашої країни. Митна статистика зовнішньої торгівлі є узагальненою та відповідним чином систематизованою інформацією про переміщення товарів через митний кордон України, що призначена для вирішення завдань розвитку зовнішньоекономічної діяльності, розширення зовнішньоторговельних зв'язків, забезпечення повного та достовірного обліку даних про експорт та імпорт, аналізу основних тенденцій, структури й динаміки зовнішньоторговельних товаропотоків України; розроблення зовнішньоторговельної політики України; інформаційного забезпечення органів державної влади даними митної статистики зовнішньої торгівлі для прийняття ними рішень у галузі митної політики та державного регулювання зовнішньої торгівлі України в межах їх компетенції.

Статистика зовнішньої торгівлі формується на основі даних електронних копій вантажних митних декларацій і використовується як джерело для формування офіційної статистики зовнішньої торгівлі України, для складання платіжного та зовнішньоторговельного балансу України.

Всебічний аналіз статистичних даних та належне адміністративно-правове забезпечення надає можливості для формування та реалізації науково обґрунтованої торговельно-економічної, транспортної політики держави; аналізу ринків пропозиції та збуту; планування інфраструктури; прогнозування макроекономічних показників у системі національних рахунків та платіжного балансу; складення товарних балансів (для спостереження за змінами рівня забезпеченості населення та забезпеченості промислово важливими групами товарів); ведення транспортної політики; розрахунків різного роду індексів

показників; прогнозування макроекономічних показників у системі національних рахунків та платіжного балансу.

5. Проаналізовано стан зовнішньої торгівлі в макроекономічному розрізі. Так, за 2013 р. експорт товарів склав 63312 млн.дол. США, імпорт – 76964 млн.дол. Порівняно з 2012 р. експорт склав 92%, імпорт – 90,9%. Від’ємне сальдо становило 13652 млн.дол. (за 2012р. також від’ємне – 15848,3 млн.дол.). На формування негативного сальдо вплинули окремі товарні групи: палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (–18361,3 млн. дол.), засоби наземного транспорту, крім залізничного (–5068,4 млн. дол.), механічні машини (–3068,6 млн. дол.), пластмаси, полімерні матеріали (–2952,2 млн. дол.), фармацевтична продукція (–2848,4 млн. дол.), електричні машини (–2426,4 млн. дол.).

6. За результатами здійснення зовнішньоекономічної діяльності по Вінницькій митниці за 2013 рік спостерігається зменшення на 28 % сальдо зовнішньої торгівлі товарами, яке залишається позитивним (77,7 млн.\$): обсяги експортних операцій –599 млн. доларів США (53% від загального товарообігу), імпортних –521,3 млн. доларів США.

Загальний товарообіг збільшився на 8,5% (1120,3 млн. доларів США, за 2012 рік – 1032,5 млн. доларів США). Кількість оформлених вантажів зменшилась на 0,6% (2594 тис. тонн, за 2012 рік - 2578 тис. тонн). 82,5% вартісних обсягів статистичного експорту забезпечили 4 товарні угруповання:

- продовольчі товари та продукція сільського господарства (1-24 групи УКТЗЕД) –54,3% вартісних обсягів експорту,
- деревина та целюлозно-паперові вироби (44-49 групи УКТЗЕД) – 11,80%,
- машини, устаткування (25-26 групи УКТЗЕД) – 8,3 %,
- продукція хімічної промисловості, каучук (28-40 групи УКТЗЕД) –7,9%.

Обсяги статистичного імпорту в звітному періоді в порівнянні з минулим періодом: збільшилися на 7% за ваговим показником (415,5 тисяч тон, в минулому періоді - 389,6 тисяч тон); збільшилися на 13% за вартісним показником (521 369 тисяч доларів США, в минулому періоді - 462 071 тисяч доларів США). При цьому вартість одиниці товару збільшилася на 6% і

становить 1,25 доларів США за кг (в минулому періоді - 1,19 доларів США за кг).

7. Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори) призначені для групування та систематизації інформації про поняття, об'єкти, явища, тощо в стандартний формат, що допомагає визначити їх подібність.

Відповідно до положень чинного законодавства, національні класифікатори прирівнюються до національних стандартів України, які, в свою чергу, ототожнюються з державними стандартами України, що прийняті центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації та мають бути доступними для широкого кола користувачів. Таким чином, державні класифікатори одночасно є національними класифікаторами. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, розробляє, затверджує, впроваджує та здійснює ведення відомчих класифікаторів інформації з питань державної митної справи - нормативно-технічних документів, які використовуються у процесі оформлення митних декларацій.

8. Співставлення з міжнародною статистикою показало, що експортні потоки України лише в окремих випадках відповідають відповідній кількості вартості та питомої вартості імпорту, зафіксованому країні призначення. Значна частина усіх потоків проходить митний контроль з порушеннями, статистика демонструє повсемісні відхилення від норми в ту або іншу сторону.

По суті багато чисельні випадки прогалин у митній статистиці України у більшій або меншій мірі, стосуються як правило найбільш важливих товарних позицій українського експорту та імпорту.

Державна політика в галузі статистики спрямована на створення єдиної системи первинного обліку і статистики, на визначення змісту і характеру статистичного аналізу на всій території України. Основним змістом діяльності органів статистики є ведення державної інформаційної системи для одержання вірогідної статистичної інформації про соціально - економічний розвиток України та хід економічних реформ.

Завданнями статистики повинні стати:

- збирання, розробка, узагальнення та всебічний аналіз статистичної інформації про процеси, що відбуваються в економічному і соціальному житті України та її регіонів;
- розробка і впровадження статистичної методології, яка базується на результатах наукових досліджень, міжнародних стандартах та рекомендаціях;
- забезпечення достовірності, об'єктивності, оперативності, стабільності та цілісності статистичної інформації;
- забезпечення доступності, гласності і відкритості зведених статистичних даних в межах чинного законодавства.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ**

Кафедра податків і фіскальної політики

Конобеєв Ігор Володимирович

**Митна статистика в системі регулювання
зовнішньоекономічної діяльності**

Спеціальність 8.03050801 – Фінанси і кредит

Магістерська програма «Фінанси в системі митних органів»

ЧАСТИНА II

ДОДАТКИ

ТЕРНОПІЛЬ – 2014